

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI

**POSLO KNIŽNIČARA ZADUŽENOG ZA ELEKTRONIČKU
GRADU U AKADEMSKIM KNIŽNICAMA**

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Sonja Špiranec, izv. prof.

Studentica: Iva Melinščak Zlodi

Zagreb, 2015.

SADRŽAJ:

Uvod	4
1. Upravljanje elektroničkom građom.....	6
1.1. Posao knjižničara zaduženog za elektroničku građu	6
1.2. Životni ciklus elektroničke građe	7
1.2.a. Evaluacija i odabir.....	9
1.2.b. Nabava, pregovori s dobavljačima, licencni ugovori	12
1.2.c. Osiguravanje pristupa: pristupne točke, autorizacija i autentikacija	18
1.2.d. Podrška korisnicima: rješavanje problema.....	31
1.2.e. Prikupljanje i analiza podataka o korištenju (statistika korištenja).....	34
1.3. Alati za upravljanje elektroničkom građom.	38
1.3.a. Alati za poslovanje s elektroničkom građom namijenjeni knjižničnom osoblju	38
1.3.b. Alati za osiguravanje pristupa elektroničkoj građi korisnicima.....	41
1.4. Kompetencije knjižničara zaduženog za elektroničku građu	44
2. Upravljanje elektroničkom građom u hrvatskim knjižnicama	46
3. Stručno usavršavanje knjižničara zaduženog za elektroničku građu	48
Zaključak	50
Literatura	52

Sažetak

Tema diplomskog rada je opis poslova i zaduženja te potrebnih kompetencija knjižničara zaduženog za elektroničku građu u akademskim (visokoškolskim i nekim specijalnim) knjižnicama. O knjižničaru zaduženom za elektroničku građu se kao o specijalizaciji unutar knjižničarske struke počinje pisati u drugoj polovici 1990-tih, i danas (posebno u anglo-američkoj literaturi) postoji veći broj istraživanja u kojima se kvalitativnim i kvantitativnim metodama istražuju i opisuju zaduženja, kompetencije, očekivanja poslodavaca te nužni elementi kurikulumu u obrazovanju knjižničara. Cilj rada je dati pregled postojeće literature, a zatim ukazati na primjenjivost postojećih međunarodnih znanja i iskustava na praksu u hrvatskim akademskim knjižnicama, s obzirom na specifičnosti nabave, obrade i korištenja elektroničke građe u Hrvatskoj. Uz to, u radu će se prikazati i kompetencije (potrebne za obavljanje posla knjižničara zaduženog za elektroničku građu) i prilike za usavršavanje tih kompetencija u obliku cjeloživotnog učenja.

Ključne riječi: elektronička građa, upravljanje elektroničkom građom, akademske knjižnice

Uvod

Prilikom čitanja stručne i znanstvene literature iz područja knjižničarstva i informacijskih znanosti u posljednjih dvadesetak godina u oči upada učestala formulaičnost početnih rečenica u kojima se gotovo redovito spominju brzi razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije, pojava interneta i elektroničke građe kao uzroci naglih promjena u knjižnicama. Takvo opće mjesto nipošto nije neopravdano, a danas bismo možda ovim sudbinskim utjecajima mogli dodati i ekonomsku recesiju. Mrežno dostupna elektronička građa danas više nije dodatak tiskanom fondu, ona je jednakovrijedni, a u akademskim knjižnicama često i primarni oblik informacije (izuzetak tek donekle predstavljaju knjižnice društveno-humanističkog usmjerenja, u kojima je trend prelaska na elektronički oblik nešto sporiji, pa tiskane knjige još predstavljaju okosnicu knjižničnog fonda). Različite vrste knjižnica su u različitoj mjeri potresene ovim promjenama, i na različite načine odgovaraju na njih. U akademskim knjižnicama¹ utjecaj promjena je najprisutniji, a s obzirom na to da su one u pravilu knjižnice u sastavu, dodatni pritisak stvaraju očekivanja matičnih ustanova (sveučilišta, fakulteta i znanstvenih instituta) koje smatraju da knjižnica svojim djelovanjem treba adekvatno ispunjavati potrebe studija i znanstvenih istraživanja i opravdati u njih uložena sredstva. No, knjižnice više nemaju monopol nad znanstvenim informacijama, pa studenti i znanstveno-nastavno osoblje do informacija sve češće dolaze zaobilazeći knjižnicu. Akademske knjižnice moraju osmisliti smjer svoje promjene i repozicionirati se unutar akademskog prostora. To nije lako, tim više što i sam pojam „knjižnice“, kako objašnjavaju Sennyey, Lyman i Mills², nema više jedinstveno i samorazumljivo značenje. U pred-digitalnom svijetu, tri značenja riječi „knjižnica“: „knjižnica“ kao mjesto, „knjižnica“ kao zbirka i „knjižnica“ kao organizacija, bila su nerazdvojno povezana. Zbirke nije moglo biti bez fizičkog prostora, a oboje je zahtijevalo knjižnično osoblje koje će o njima brinuti. U dominantno digitalnom svijetu, tri značenja se razilaze: digitalne zbirke više ne zahtijevaju prostor, pa i knjižnične zgrade i knjižničari moraju preuzeti nove uloge, a njihove budućnosti ne moraju više ići u istom smjeru. Štoviše, očekivanje da će njihova budućnost biti zajednička može biti pogubno za knjižnice, i svaka knjižnica morala bi se odlučiti, ovisno o svojim jakim stranama i o potrebama matične ustanove, o prioritetnom smjeru razvoja. To može biti knjižnica kao prostor za rad, učenje i suradnju, knjižnica kao virtualna zbirka prvenstveno

---

¹ Terminom „akademske knjižnice“ obuhvaćaju se knjižnice visokih učilišta i sveučilišta te neke specijalne knjižnice (knjižnice znanstvenih instituta).

² Pongracz Sennyey, Lyman Ross, i Caroline Mills, „Exploring the future of academic libraries: A definitional approach“, *The Journal of Academic Librarianship* 35, 3 (2009.): 252–59, doi:10.1016/j.acalib.2009.03.003.

elektroničkih sadržaja ili knjižnica kao skup novih usluga od kojih sve traže znatne računalne vještine.

Okupljanje građe i izgradnja zbirke može se pokazati kao najopasniji odabir jer u digitalnom svijetu granice zbirke postaju amorfne a njihov smještaj irelevantan: pripada li neki dokument knjižničnoj zbirci zato što ga je knjižnica kupila, pretplatila, uvrstila u katalog ili popis na svojoj web stranici, zato što ga je objavila ili pohranila na knjižničnom poslužitelju? Za razliku od tiskanih zbirki, o čijim su se granicama i definicijama korisnici i knjižničari u potpunosti slagali, kod digitalnih zbirki dolazi do znatnog razilaženja u percepciji: za knjižničare granice zbirke određuju procesi odabira, nabave i katalogiziranja izvora, dok je za korisnike određujući proces nalaženja izvora (koji se često događa mimo knjižnice). Paradoksalno, knjižnice smatraju da digitalna građa obogaćuje i uvećava njihove fondove, dok se za korisnike oni smanjuju i gube na važnosti. Eksplozivni rast količine znanstvenih informacija pretvara pronalaženje i otkrivanje izvora u sve veći izazov, izazov na koji knjižnice često odgovaraju sporije i lošije od svojih suparnika.

Kao rezultat usmjerenosti akademskih knjižnica na izgradnju digitalnih zbirki, javljaju se i nova zaduženja knjižničara, bitno različita od onih vezanih uz tiskane zbirke, a kao posljedica toga događaju se i promjene u kadrovskoj organizaciji knjižnica. Radno mjesto, odnosno profesionalna specijalizacija čija pojava izravno proizlazi iz usmjerenosti na izgradnju elektroničkih zbirki je posao knjižničara zaduženog za elektroničku građu (*electronic resources librarian*)³.

U sljedećim poglavljima donosi se pregled literature vezane uz posao knjižničara zaduženog za elektroničku građu, pregled zadataka koje obavlja (vezan uz životni ciklus elektroničke građe), alata i standarda koje koristi, kompetencije potrebne u radu i način njihovog stjecanja, prilike u hrvatskim akademskim knjižnicama i način na koji se specijalizacija oblikovala u njima, te zaključno neka razmatranja o mogućoj budućnosti tog posla.

Cilj rada je iznijeti opis posla knjižničara zaduženog za elektroničku građu u akademskim knjižnicama, na temelju literature, a zatim procijeniti prikladnost tog opisa na poslove u hrvatskim akademskim knjižnicama. Pitanja koja se pokazuju kao bitna su: u kojoj mjeri su

---

³ Kao prijevod za engleski termin *electronic resources* koristit će se izraz *elektronička građa*, ali termin *resource* (u jednini) prevodit će se kao *izvor* (jer izraz *jedinica građe* ne odgovara najbolje karakteru elektroničke građe).

međunarodna iskustva primjenjiva u domaćim prilikama, koje su mogućnosti za kontinuirano stručno usavršavanje te kakav je mogući budući razvoj ove stručne specijalizacije.

1. Upravljanje elektroničkom građom

1.1. Posao knjižničara zaduženog za elektroničku građu

Knjižničarstvo je struka unutar koje postoji niz specijalizacija, ali usavršavanje za pojedine specijalizacije se najčešće ne odvija u okviru formalnog sveučilišnog obrazovanja već nakon zaposlenja u okviru stalnog stručnog usavršavanja.⁴

Posao knjižničara zaduženog za elektroničku građu je relativno nova specijalizacija, a prvi oglas za takvo radno mjesto objavljen je 1990. U početku se ta specijalizacija usko vezivala uz poslove vezane uz nabavu i obradu časopisa, jer su prve elektroničke publikacije najčešće i bile serijske.⁵ No uz upravljanje, organizaciju i osiguravanje pristupa elektroničkoj građi, novi format donosi i nove zadatke: licenciranje, umrežavanje, autentikaciju korisnika, rješavanje teškoća u pristupu i druge.

Posao knjižničara zaduženog za upravljanje elektroničkom građom proučavan je iz različitih aspekata i različitim metodama. Spominje se u grupi s ostalim specijalizacijama koje se pojavljuju u novije vrijeme, poput sistemskih knjižničara, digitalnih knjižničara, upravitelja repozitorijem ustanove, upravitelja istraživačkim podacima, knjižničara – edukatora informacijske pismenosti i upravitelja znanjem/informacijama.⁶ U literaturi posvećenoj poslu knjižničara – upravitelja e-građom tri su najčešće korištene metode: analiza sadržaja oglasa za radna mjesta, istraživanja koja se provode među praktičarima i studije slučajeva pojedinih ustanova. Glavnina ovih istraživanja se provodi u SAD i Velikoj Britaniji (u kojima vladaju bitno različiti elementi u okruženju, posebice različite financijske prilike i različiti organizacijski okvir znanosti i visokog obrazovanja) što donekle otežava generalizaciju zaključaka iz literature na naše prilike.

Osim radova posvećenih samoj profesionalnoj specijalizaciji, relevantni su i radovi koji obrađuju pojedine aspekte brige oko elektroničke građe (prikazi alata, standarda i najboljih praksi).

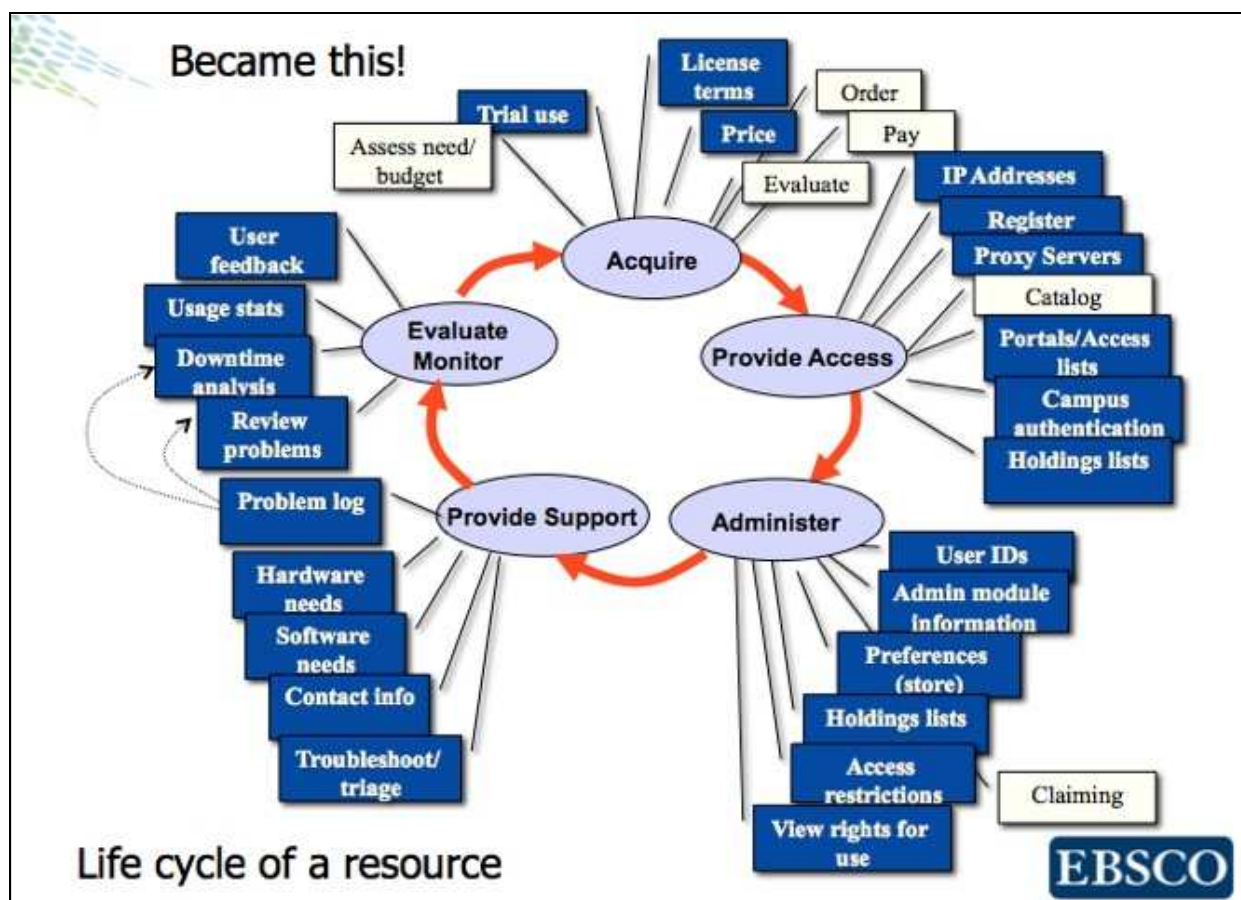
⁴ Sarah W. Sutton, „Identifying core competencies for electronic resources librarians in the twenty-first century library“ (Texas Woman’s University, 2011), <http://gradworks.umi.com/34/67/3467084.html>.

⁵ Ibid.

⁶ Andrew M. Cox i Sheila Corral, „Evolving Academic Library Specialties“, *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 64, 8 (2013.): 1526–42, doi:10.1002/asi.22847.

1.2. Životni ciklus elektroničke građe

Zadaće knjižničara zaduženog za elektroničku građu izravno su vezane uz faze u životnom ciklusu elektroničke građe (slika 1) i dovode knjižničara u suradnju s ostalim dionicima tog ciklusa: izdavačima, dobavljačima i/ili posredničkim agencijama, drugim knjižnicama (u slučaju konzorcijske nabave), financijerima (to mogu biti uprave ustanova, voditelji znanstvenih projekata i sveučilišnih studija, ili zaklade i druge organizacije koje podupiru znanost i visoko obrazovanje) i na kraju – čitateljima odnosno krajnjim korisnicima.

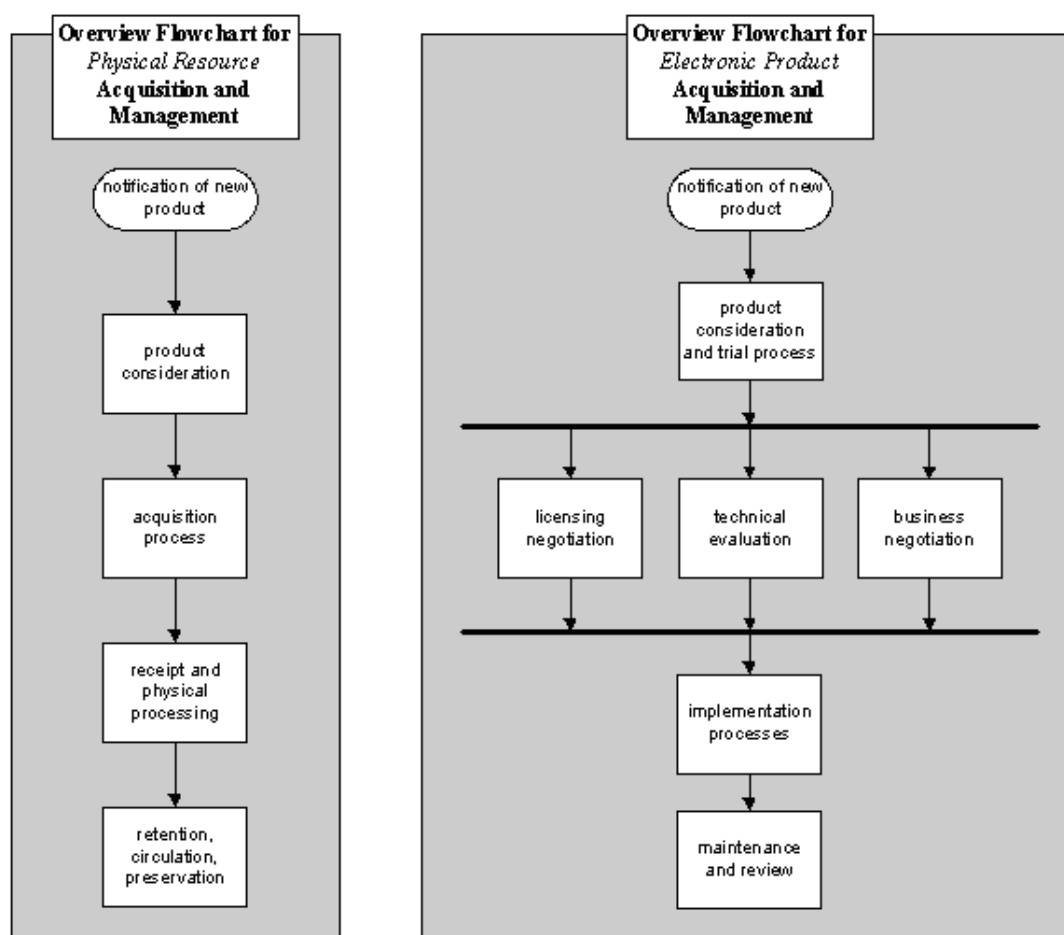
Slika 1. Životni ciklus elektroničkih izvora (preuzeto iz prezentacije Olivera Pescha: „The Third S: Subscriptions to Electronic Resources”⁷)

Za svaku od faza u ciklusu i s njom povezanom zadaćom knjižničara, danas postoje preporuke i opisi najboljih praksi (opisani i u priručnicima za upravljanje elektroničkom građom), a veliku važnost u procesu igraju i standardi, među kojima su neki naslijeđeni još iz

⁷ Oliver Pesch, „The Three S’s of Electronic Resource Management: Subscriptions“, 12. travnja 2012., <http://www.slideshare.net/BaltimoreNISO/niso-webinar-the-three-ss-of-electronic-resource-management-systems-standards-and-subscriptions>.

razdoblja prevlasti tiska (npr. ISSN i ISBN), neki su nastali i široko prihvaćeni u protekla dva desetljeća, a neki su tek u fazi nastanka. Prema Peschu⁸, standarde važne za elektroničku građu možemo podijeliti u dvije osnovne grupe: identifikatore (za knjige, časopise i članke, ali i ustanove i istraživače) i standarde za razmjenu podataka. Kao najvažnije primjere za identifikatore možemo navesti ISSN, ISBN i DOI, a među standardima za razmjenu podataka važni su: XML, OpenURL, Z39.50, COUNTER, SUSHI, KBART...

Iako se upravljanje elektroničkom građom u nekim točkama podudara s postupanjem s tiskanom građom, posebice serijskim publikacijama (tim više što su elektroničke publikacije najčešće upravo serijske, tj. elektronički časopisi), brojnije su i značajnije točke u kojima se oni razilaze (slika 2).

Slika 2. Razlike u procesima upravljanja tiskanom i elektroničkom građom (preuzeto iz dokumenta „Electronic Resource Management : Report of the DLF ERM Initiative“ T Jewella i suradnika⁹)

⁸ Todd Carpenter, Bob McQuillan, i Oliver Pesch, „NISO Webinar: The Three S’s of Electronic Resource Management: Systems, Standards, and Subscriptions“, 2011., <http://www.slideshare.net/BaltimoreNISO/niso-webinar-the-three-ss-of-electronic-resource-management-systems-standards-and-subscriptions>.

⁹ Timothy D. Jewell i ostali, „Electronic Resource Management. The Report of the DLF Initiative.“ (Washington, D.C.: Digital Library Federation, 2004.), <http://old.diglib.org/pubs/dlf102/>.

Elektronička građa, za razliku od tiskane, u pravilu podrazumijeva postupak licenciranja, i često traži tehnološke prilagodbe od strane knjižnice pri implementaciji. Nabava i aktiviranje elektroničkih proizvoda bitno se razlikuju od postupaka zaprimanja i fizičke obrade tiskanih primjeraka, a trajno održavanje, osiguravanje pristupa, rješavanje teškoća i obnavljanje licenci za elektroničku građu u potpunosti se razlikuju od cirkulacije, fizičkog smještanja i zaštite tiskane građe.

1.2.a. Evaluacija i odabir

Evaluacija i odabir građe tradicionalno su bili poslovi kojima su se akademski knjižničari najviše ponosili; osim strogo knjižničarskih znanja zahtijevali su dobro poznavanje onog područja znanosti za koje se vrši odabir, čvrste veze s korisnicima, dobar uvid u njihove potrebe kao i dobro poznavanje postojećeg knjižničnog fonda.

Ulazak elektroničke građe u knjižnične fondove, ali i u knjižnične proračunske planove, znatno mijenja postojeće stanje. U posljednjih dvadesetak godina konstantno raste udio knjižničnih sredstava koja se troše na elektroničku građu (prvenstveno elektroničke časopise) na uštrb tiskane građe (takva situacija naročito je zabrinjavajuća za humanističke i društvene knjižnice kojima se na taj način smanjuju raspoloživa sredstva za nabavu monografskih publikacija). U većini slučajeva elektronička građa (elektronički časopisi, ali u posljednjih nekoliko godina slična je situacija i s e-knjigama) pretplaćuje se u paketima, dok su se u vrijeme prevlasti tiska pretplaćivali pojedinačni naslovi. Knjižnice najčešće nemaju mogućnost slobodnog oblikovanja takvih paketa, već o njihovom oblikovanju odlučuju dobavljači, dovodeći knjižnice u situaciju „uzmi ili ostavi“. Knjižnice vrlo često nemaju mnogo manevarskog prostora pri izboru elektroničke građe koju će pretplaćivati, a umjesto procjene kvalitete sadržaja građe, odluka se često temelji na drugim kriterijima (zapravo, kroz mnoge velike pakete u knjižnične fondove ulaze pojedinačni naslovi koje, sudeći isključivo prema kvaliteti sadržaja, knjižničari ne bi uvrstili).

Pri izboru elektroničke građe koju ćemo nabaviti, ili točnije, uvrstiti u knjižnični fond, važno je i razlikovati nekoliko tipova građe, i to prema barem dva kriterija:

1. značajkama sadržanih objekata i načinu njihovog korištenja, i
2. (ne)komercijalnom karakteru građe.

Iako ne postoji definitivna i usuglašena tipologija elektroničkih izvora, moguće je barem navesti najznačajnije primjere:

- a. referativna publikacija¹⁰ ili bibliografska baza podataka** (engl. *abstracting and indexing database*) – donosi informacije (bibliografske podatke, sadržajne oznake i sažetke) o objavljenim znanstvenim radovima. Mogu biti multidisciplinarne ili pokrivati samo jedno područje.
- Primjeri: *Curent Contents*, *PsycINFO*, *Sociological Abstracts*, *LLBA (Linguistics and Language Behavior Abstracts)*, *Medline*, *ERIC*, *Philosopher's Index*...
- b. citatna kazala ili citatne baze podataka** – uz informacije o objavljenim radovima, donose i podatke o citiranim referencama, te bilježe citiranost pojedinog rada i omogućuju pretraživanje putem citatnih veza. Mogu biti međunarodne ili pokrivati samo uže geografsko područje, interdisciplinarne ili samo za uže znanstveno područje.
- Primjeri: *Scopus*, *Arts & Sciences Citation Index*, *Social Sciences Citation Index*, *Science Citation Index Expanded*, *Conference Proceedings Citation Index*, *CiteSeer^x*, *Chinese Science Citation Database*, *SciELO Citation Index*, *SCIndeks – Srpski citatni indeks*...
- c. zbirke elektroničkih časopisa** – obuhvaćaju elektroničke časopise okupljene prema nekom kriteriju, najčešće se radi o časopisima jednog izdavača ili grupe izdavača. Često se pristup tekućim godištim časopisa i pristup starijim godištim (arhive, tzv. *Backfiles*) pretplaćuju kao odvojeni proizvodi, s različitim uvjetima korištenja i plaćanja.
- Primjeri: *ScienceDirect*, *SpringerLink*, *Wiley Online Library*, *Project Muse*, *Emerald Insight*, *PsycARTICLES*...
- d. zbirke elektroničkih knjiga** – mnogi izdavači ili udruženja izdavača danas nude i zbirke svojih knjiga u elektroničkom obliku.
- Primjeri: *ACLS Humanities E-Book (HEB)*, *Books at JSTOR*, *University Press Scholarship Online (UPSO)*, *University Press Content Consortium (UPCC) Books on Project MUSE*...
- e. baze cjelovitih tekstova ili agregatori** – zbirke koje okupljaju elektroničke časopise i druge vrste građe različitih izdavača kroz jedinstveno sučelje za pretraživanje, a uz bibliografske podatke i sažetke, za velik broj radova nude i cjeloviti tekst. Često ne nude najnovije brojeve časopisa u cjelovitom tekstu (tzv. vremenski embargo ili

---

¹⁰ Tibor Tóth, „Indeksiranost, referiranost, citiranost - razjašnjenje pojmova“, *Otvorena informacijska enciklopedija*, 2003.,
https://web.archive.org/web/20060514022940/http://www.hidd.hr/articles/index_ref_cit.php.

moving wall), zbog čega ih ne možemo smatrati pouzdanom zamjenom za pretplate na tekuće časopise¹¹. Uz to, uglavnom ne omogućuju pristup sadržajima nakon prekida pretplate. Mogu biti interdisciplinarne ili pokrivati samo jedno područje.

Primjeri: *JSTOR*, *Academic Search Complete (EBSCO)*, *Film & Television Literature Index with Full Text (EBSCO)*, *Academic OneFile (Gale)*, *Arts and Humanities Full Text (Proquest)*...

- f. zbirke drugih vrsta digitalne građe** (slika, filmova i zvučnih zapisa, statističkih, ekonomskih, demografskih podataka, patenata, kemijskih spojeva...)

Primjeri: *Index of Christian Art*, *ARTstor*...

- g. referentni izvori** – rječnici, enciklopedije, priručnici, atlas...

S obzirom na način nabave odnosno osiguravanja pristupa građi, razlikujemo komercijalne izvore od onih slobodno dostupnih. Komercijalni izvori mogu biti dostupni u različitim modelima: trajna kupnja (engl. *purchase*), pretplata (engl. *subscription*), plaćanje po korištenju (engl. *pay per view*), nabava inicirana od strane korisnika (engl. *patron driven acquisition*), a stalno se razvijaju i novi modeli ili se postojeći usložnjavaju. Unatoč tome što knjižnice ulažu znatan trud u odabir i uvrštavanje otvoreno dostupne građe u svoje fondove i sustave za otkrivanje građe (a često i u njihovo nastajanje), razumljivo je da je nabava i poslovanje s komercijalnim izvorima (koje je još uvijek nemoguće nadoknaditi otvoreno dostupnim, i nije moguće zamisliti znanstveni rad bez njih) zahtijevaju znatno veći angažman knjižničara.

Osnovni kriteriji kojima se vode knjižničari pri evaluaciji i odabiru elektroničke građe na koju će pretplatiti su:

- iskazane potrebe korisnika (inicijativa za nabavu određenog elektroničkog izvora često dolazi od korisnika)
- cijena paketa i poslovni model odnosno način izračuna cijene (može ovisiti o veličini ustanove odn. broju ekvivalenata zaposlenika s punim radnim vremenom i studenata, ili vrsti ustanove, veličini knjižničkog fonda, pripadnosti zemlje određenoj kategoriji Svjetske banke, broju prethodno postojećih tiskanih pretplata i dr.)

---

¹¹ Mary Beth Chambers, Mariyam Thohira, i Nancy Sprague, „What’s In Your Aggregator?: Content, Currency, and Stability of Full-Text Databases“, u *Proceedings of the Charleston Library Conference*, 2010, <http://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1108&context=charleston>.

- povratne reakcije korisnika nakon probnog perioda i statistika korištenja tijekom probnog perioda
- obuhvat paketa (broj naslova i rasponi godina, postoji li embargo period ili tzv. *moving wall*)
- analiza preklapanja uvrštenog sadržaja s drugim pretplaćenim izvorima
- ugled izdavača odn. dobavljača i prethodna iskustva s njim (pouzdanost tehničke podrške, ponuda edukacijskih treninga za knjižničare i krajnje korisnike)
- za elektroničke časopise: indeksiranost u sekundarnim izvorima informacija i faktor odjeka
- funkcionalnost sučelja (jednostavnost korištenja, prilagodljivost, višestruke mogućnosti pretraživanja i prebiranja, postojanje tezaurusa, mogućnosti izvoza podataka u upravitelje referencama, postojanje veza između zapisa između različitih baza podataka i dr.)
- povoljnost uvjeta korištenja koje je moguće ispregovarati (o čemu će više biti rečeno u sljedećem odjeljku).

Za izvore koji su već pretplaćeni, pa odlučujemo o nastavku pretplate, bitni su kriteriji:

- korištenost izvora (najčešće promatrani pokazatelji su broj preuzimanja cjelovitog teksta za baze s cjelovitim tekstovima, i broj sesija i pretraga za indeksne izvore)
- isplativost odn. omjer broja preuzimanja dokumenata (ili pretraga za indeksne izvore) i cijene pretplate – tzv. *CPU – cost per use*.

Važno je napomenuti da pri usporedbi i evaluaciji pojedinih izvora treba imati na umu kojoj vrsti (s obzirom na sadržaj) pripadaju. Za različite vrste građe ne možemo koristiti iste kriterije: npr. agregatori će tipično nuditi veći broj naslova i cjelovitih dokumenata za niže cijene pretplate (a posljedično i povoljniji *CPU*), od zbirke tekućih elektroničkih časopisa; no zato često neće omogućiti pristup najnovijim brojevima časopisa, niti jamče trajni pristup jednom pretplaćenim sadržajima.

1.2.b. Nabava, pregovori s dobavljačima, licencni ugovori

S obzirom na činjenicu da se kod nabave elektroničke građe u današnje vrijeme u pravilu radi o osiguravanju pristupa sadržaju i usluzi (koji su smješteni na poslužiteljima proizvođača), a ne nabavi sadržaja na nekom fizičkom mediju, važno je i pravno definirati i

urediti načine nabave te uvjete pristupanja i korištenja. To se ostvaruje oblikovanjem i potpisivanjem licencnih ugovora. Licencni ugovor je dokument u kojem su sadržani svi uvjeti i pravila korištenja nekog elektroničkog izvora, i koji propisuje što je kojoj ugovornoj strani dopušteno a što nije, koliko dugo, i što se događa ako se pojave problemi.¹²

Napori knjižničarske zajednice su od početaka licenciranja elektroničke građe bili usmjereni ka postizanju što veće transparentnosti i ujednačenosti licencnih ugovora i samog postupka licenciranja, te s druge strane osiguravanju što više korisničkih prava, dok su tendencije izdavača i dobavljača često išle u suprotnom smjeru, ka restrikciji nekih prava koja su knjižnicama garantirana zakonima o autorskim pravima (pravo međuknjižnične posudbe i *fair use*) i ka tajnosti u postupku licenciranja. Možemo ustvrditi da su knjižnice u svojim naporima bile u velikoj mjeri uspješne, pa su licencni ugovori koje danas potpisuju često povoljniji nego prije desetljeće ili dva, kao i da često odbijaju držati informacije o licencnim uvjetima (naročito informaciju o cijeni) u tajnosti. Primjer koji to potvrđuje je javna izjava Knjižnice Sveučilišta Cornell 2009. godine da više neće s izdavačima i dobavljačima potpisivati ugovore koji uključuju stavke o tajnosti (tzv. *nondisclosure agreements* – *NDA*).¹³

Svrha ovog poglavlja je navesti osnovna pitanja i teme koje licencni ugovor treba definirati i naznačiti najpovoljnija rješenja za knjižnice i njihove korisnike. Pri tome se možemo voditi smjernicama i modelima licencnih ugovora koje su izradile pojedina svjetska udruženja ili grupacije, poput:

- A Shared Electronic Resource Understanding : A Recommended Practice of the National Information Standards Organization^{14, 15}
- JISC Model Licence¹⁶
- LIBLICENSE Model License Agreement¹⁷.

---

¹² „Jisc Collections - Guide to the JISC Model Licence“, pristupljeno 19. veljače 2015., <http://www.jisc-collections.ac.uk/Help-and-information/How-Model-Licences-work/Guide-to-Model-Licence/>.

¹³ <http://www.library.cornell.edu/aboutus/nondisclosure>

¹⁴ „SERU: A Shared Electronic Resource Understanding - RP-7-2012“ (NISO, 2012.), http://www.niso.org/publications/rp/RP-7-2012_SERU.pdf.

¹⁵ „Librarian’s Questions for Providers - National Information Standards Organization“, pristupljeno 19. veljače 2015., http://www.niso.org/workrooms/seru/for_librarians/questions_for_providers/.

¹⁶ „Jisc Collections - Guide to the JISC Model Licence“.

¹⁷ „Model Licenses | LIBLICENSE“, pristupljeno 19. veljače 2015., <http://liblicense.crl.edu/licensing-information/model-license/>.

Detalji nabave:

- Što točno nabavljamo?
- Radi li se o pretplati ili kupnji? Na pretplatu se obično odlučujemo kod nabave građe koja se redovito osuvremenjava i nadopunjava (npr. tekući časopisi, referentna građa, indeksne publikacije i sl.). Kupnja je često bolja opcija kod nabave građe statičnog sadržaja (npr. digitalni arhivi ili zbirke e-knjiga).

Poslovni model:

- Trajni pristup pretplaćenoj građi (tzv. *post-cancellation access/post-termination access/perpetual access*): prilikom pretplaćivanja elektroničkih časopisa, za knjižnice je iznimno važno da se osiguraju da će jednom pretplaćenoj građi trajno imati mogućnost pristupa. Modeli osiguravanja trajnog pristupa mogu biti različiti: isporuka snimljene građe na nekom fizičkom mediju, pristup na poslužitelju vlasnika (pri čemu knjižnica ipak mora plaćati neku godišnju naknadu za pristup), pristup u okviru neke zajedničke platforme ili usluge za trajno čuvanje (LOCKSS, CLOKSS, Portico...).
- Osim godišta za koje je plaćena pretplata, u kojem je opsegu omogućen i pristup starijim godištim časopisa, i vrijedi li pravo trajnog pristupa i na ta godišta?
- Koji je dozvoljeni broj simultanih korisnika? Većina elektroničkih izvora danas omogućuje neograničeni broj simultanih korisnika, ali ipak još postoje baze koje nude i mogućnost ograničenja broja korisnika (uz nižu cijenu pretplate).
- Koliko često se isporučuju izvještaji o korištenosti i u kojem formatu? Danas je općeprihvaćeni standard, kojeg ispunjavaju gotovo svi proizvođači elektroničkih izvora, isporuka statističkih izvještaja u COUNTER formatu, i to putem SUSHI protokola, za sve knjižnice koje imaju softverske alate za poslovanje s elektroničkim izvorima.

Pitanja vezana uz ustanovu koja nabavlja:

- Definicija lokacije (engl. *Site*) ustanove? U slučaju postojanja organizacijskih jedinica (prostorno udaljenih od glavnog kampusa, ali pravno i administrativno

uključenih u jedinstvenu ustanovu) knjižnica će željeti uključiti ih u jedinstvenu lokaciju (engl. *Single site*)

Ovlašteni korisnici i dopušteno korištenje:

- Tko su ovlašteni korisnici? U najvećem broju slučajeva, davatelj i stjecatelj licence (kad se radi o akademskim ustanovama), slažu se da se ovlaštenim korisnicima smatraju: svi studenti i zaposlenici (uključujući nastavnike, nenastavno osoblje, pridružene istraživače, suradnike) bez obzira na njihovu fizičku lokaciju, svi vlasnici valjanog korisničkog računa knjižnice/ustanove, te posjetitelji knjižnice koji nisu vezani uz ustanovu (tzv. *walk-in users*). Važno je da definicija ovlaštenog korisnika uključuje sve korisnike knjižnice. Otvoreno je pitanje hoće li se ovlaštenim korisnicima smatrati i diplomirani studenti (alumni) i hoće li to mijenjati cijenu nabave.
- Što je dopušteno korištenje licencirane građe? U pravilu, licencni ugovor trebao bi omogućiti sljedeće:
  - Ovlašteni korisnici smiju elektronički prikazati, učitati na računalo, napraviti digitalnu kopiju i ispisati razumne količine licencirane građe.
  - Međuknjižnična posudba: stjecatelj licence smije ispuniti zahtjeve drugih knjižnica, u skladu s nadležnim zakonom o autorskom pravu.
  - Stjecatelj licence i ovlašteni korisnici smiju uvrštavati licenciranu građu u zbirke (tiskane ili elektroničke) nastavnih materijala za nastavne kolegije koji se izvode u okviru ustanove.
  - Stjecatelj licence i ovlašteni korisnici smiju, na svojim mrežnim stranicama, uključivati mrežne poveznice na jedinice licencirane građe.
  - Stjecatelj licence i ovlašteni korisnici smiju koristiti dijelove licencirane građe za potrebe istraživanja i podučavanja (u svrhu ilustriranja, objašnjenja, primjera, komentiranja, kritike, istraživanja, analize...)
  - Ovlašteni korisnici smiju svojim kolegama poslati razumne količine licencirane građe za osobne, znanstvene i edukativne potrebe, ali ih ne smiju prodavati.

- Ovlašteni korisnici smiju, uz navođenje autora, koristiti slike, tablice i kratke odlomke u vlastitim znanstvenim i edukativnim djelima.
- Stjecatelj licence i ovlašteni korisnici smiju koristiti bibliografske podatke i sažetke pri izradi bibliografija i popisa radova svojih djelatnika i ustanove.
- Ovlašteni korisnici smiju koristiti licenciranu građu za otkrivanje znanja (engl. *data mining*) i podataka.
- Knjižnica smije izraditi sigurnosnu kopiju licencirane građe.
- Na koji način se regulira korištenje e-knjiga? Posudbom, i ako da, prema kojim pravilima i pomoću kakvog sustava (treba li knjižnica osigurati i postojanje sustava za posudbu e-knjiga)?
- Postoji li ograničenje godišnjeg broja pregleda pojedine e-knjige? Postoji li mogućnost automatskog pokretanja postupka nabave nakon zabilježenog neuspjelog pokušaja pristupa nekoj jedinici građe?

Osiguravanje i ograničavanje pristupa:

Rješenja pitanja autentikacije korisnika mogu biti različita, a najčešće opcije su: autentikacija putem IP adresa, Shibboletha, proxy servera i zasebnih korisničkih lozinki.

Stjecatelj licence najčešće pristaje na sljedeća ograničenja korištenju građe:

- Stjecatelj licence neće namjerno i svjesno omogućiti korištenje licencirane građe neovlaštenim korisnicima, a uložiti će razumne napore da spriječi pristup neovlaštenih korisnika.
- Stjecatelj licence neće modificirati licenciranu građu ili stvarati izvedena djela bez dozvole vlasnika.
- Stjecatelj licence neće koristiti licenciranu građu u komercijalne svrhe (ali time se ne zabranjuje korištenje građe za istraživanja koja provode ovlašteni korisnici, a podupiru komercijalne ustanove).

Obveze davatelja licence:

- Olakšavanje otkrivanja i pronalaženja licencirane građe: davatelj licence će omogućiti dostupnost licencirane građe putem sustava za pronalaženje i

pretraživanje koje knjižnica koristi (u tu svrhu će osiguravati potpune opisne metapodatke).

- Stalne veze (engl. *persistent linking*): davatelj licence će ispunjavati zahtjeve najnovije verzije *OpenURL* standarda (ANSI/NISO Z39.88), i osigurati će mehanizme za trajne poveznice na sadržaj.
- Podrška: davatelj licence će osigurati podršku pri aktivaciji, kao i pri korištenju građe.
- Poduka: davatelj licence će za osoblje stjecatelja licence osigurati odgovarajuću poduku za korištenje licencirane građe i licenciranog softvera. Ukoliko dođe do izmjena u građi ili softveru, davatelj licence će osigurati i dodatnu poduku.
- Transferi pojedinih naslova: ako neki dio licencirane građe prijeđe u vlasništvo druge strane, davatelj licence će poduzeti sve što može kako stjecatelj licence ne bi izgubio pristup toj građi. Ako su u pitanju časopisi, davatelj licence će se ravnati prema Pravilniku o transferima (*Transfer Code of Practice*)¹⁸.
- Popisi uključenih naslova (engl. *holdings list*): davatelj licence treba stjecatelju licence isporučiti izvještaj (popis) o svim uključenim jedinicama građe (u slučaju zbirke časopisa – o svim uključenim naslovima). Popis bi svakako trebalo isporučiti u KBART formatu, u skladu s *Knowledge Bases And Related Tools Recommended Practice*¹⁹.
- Statistika korištenosti: davatelj licence će osigurati mjesečne izvještaje o korištenosti licencirane građe, u skladu s najnovijim izdanjem *Counting Online Usage of Networked Electronic Resources (COUNTER) Code of Practice*²⁰.

Trajanje, obnavljanje i raskid ugovora:

- Licencni ugovori se u pravilu produljuju za godinu dana nakon isteka ugovornog razdoblja ukoliko niti jedna ugovorna strana pismeno ne otkáže ugovor u roku od mjesec dana prije isteka. Važno je da davatelj na vrijeme obavijesti stjecatelja licence o eventualnom porastu cijene.

---

¹⁸ „The Transfer Code of Practice: Version 3.0“ (UKSG, 2014.),
http://www.uksg.org/sites/uksg.org/files/TRANSFER_Code_of_Practice_3%200_FINAL.pdf.

¹⁹ „KBART: Knowledge Bases And Related Tools working group | UKSG“, pristupljeno 12. listopada 2014.,
<http://www.uksg.org/kbart/>.

²⁰ „COUNTER | Code of Practice“, pristupljeno 25. lipnja 2015.,
http://www.projectcounter.org/code_practice.html.

- U slučaju višegodišnjih licencnih ugovora, poželjno je da stjecatelj licence bude u mogućnosti, bez sankcija, ranije raskinuti ugovor u slučaju financijskih teškoća, o čemu će u što kraćem roku obavijestiti davatelja licence.
- Raskid zbog kršenja ugovora: u slučaju kršenja ugovora od jedne strane, oštećena strana će obavijestiti stranu koja krši ugovor, i ta će strana učiniti sve u svojoj moći da prekine kršenje i umanjí nastalu štetu. Ukoliko do toga ne dođe, oštećena strana ima pravo raskinuti ugovor.

Trajni pristup i arhiviranje

Ugovorom treba biti jasno iskazano odnosi li se pravo trajnog pristupa na svu građu dostupnu tijekom trajanja ugovora, ili samo na pretplaćenu građu.

- Trajni pristup: davatelj licence jamči da će stjecatelju licence osigurati mogućnost besplatnog i trajnog pristupa svoj licenciranoj građi koja je bila pretplaćena/dostupna tijekom trajanja ugovora, na način istovjetan onom za trajanja ugovora. Ukoliko to davatelj licence ne bude mogao ostvariti, stjecatelj licence ima pravo omogućiti pristup licenciranoj građi putem arhivske kopije ili arhiviranja od strane neovisnoga izvršitelja.
- Arhivska kopija: davatelj licence će na zahtjev stjecatelja licence dostaviti, ili je stjecatelj licence sam izraditi, kopiju čitavog skupa licencirane građe, kao arhivsku kopiju. Takva arhivska kopija neće biti zaštićena sustavom za upravljanje pravima u digitalnoj okolini (DRM), a bit će dostavljena na uzajamno dogovorenom mediju odgovarajućem licenciranom sadržaju. U slučaju da davatelj licence prekine prodaju ili licenciranje licencirane građe, stjecatelj licence ima pravo koristiti arhivsku kopiju kako bi omogućio pristup građi.
- Arhivske usluge neovisnih izvršitelja: obje ugovorne strane mogu angažirati neovisni pouzdani arhiv ili sudjelovati u arhiviranju u suradnji s drugim ustanovama, kako bi ostvarile pravo stjecatelja licence na arhivsku kopiju.

1.2.c. Osiguravanje pristupa: pristupne točke, autorizacija i autentikacija

Nakon što je obavljen izbor i nabava elektroničke građe, iznimno je važno da se ona učini što je moguće lakše dostupnom svim potencijalnim korisnicima. Važno je da knjižnice

predvide sve načine na koje bi korisnici mogli tražiti elektroničku građu, i omogućiti im to na što učinkovitiji način. Na mrežnim stranicama većine akademskih knjižnica danas nalazimo sljedeće načine pristupanja, odn. pristupne točke:

A. Popis elektroničkih izvora na mrežnim stranicama knjižnice

Važno je da korisnici na stranicama knjižnice mogu naći točan i ažuran popis svih pretplaćenih (kao i odabranih besplatnih) zbirki elektroničke građe. Iako se najčešće radi o popisima raznorodnih elektroničkih izvora, korisnici ih najčešće neprecizno nazivaju "bazama podataka", te ih i knjižnice najčešće navode pod tim nazivom. Preporučljivo je ponuditi i abecedne popise izvora, kao i popise grupirane po područjima znanosti. Uz svaku bazu podataka treba navesti osnovne informacije o njoj, ponuditi poveznice za pristup koji će omogućiti i autorizaciju za korisnike koji bazi pristupaju izvan ustanove, te poveznice na dodatne materijale (npr. popise uključenih naslova časopisa, upute za pretraživanje, uvjete korištenja i sl.). Poželjno je omogućiti i pretraživanje baza podataka prema nazivu.

Primjer 1. Popis baza podataka na stranicama Knjižnice Sveučilišta Cornell

(<https://newcatalog.library.cornell.edu/databases/>)

Cornell University Library

Databases

Search top databases by name or broad subject terms

e.g. MLA, Biosis, statistics, philosophy

Browse by title

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Browse by subject

General Interest and Reference

- > Biographies
- > Dictionaries and Encyclopedias
- > Directories
- > Images
- > Library and Publisher Catalogs

Arts and Humanities

- > Art and Architecture
- > History
- > History: Primary Sources
- > Linguistics, Language and Literature
- > Music

Primjer 2. Popis baza podataka Knjižnice Filozofskog fakulteta (<http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/baze>)

Odabrane baze podataka za humanistiku i društvene znanosti

Baze podataka s ovoga popisa koriste se za pretraživanje objavljene literature u nekom području. Sadrže većinom članke u časopisima, ali neke obrađuju i knjige, poglavlja u knjigama, disertacije, priloge u konferencijskim zbornicima i druge vrste građe.

[A](#)[B](#)[C](#)[D](#)[E](#)[F](#)[G](#)[H](#)[I](#)[J](#)[K](#)[L](#)[M](#)[N](#)[O](#)[P](#)[Q](#)[R](#)[S](#)[T](#)[U](#)[V](#)[W](#)[X](#)[Y](#)[Z](#) [SVE](#)

Broj baza na popisu: 48

Prikaži listu

Academic search complete (EBSCOhost)

Pristup s Fakulteta: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?a...>
Pristup od kuće: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?a...>
Pravo pristupa: Svi pripadnici hrvatske akademske zajednice.
Lista naslova: <http://www.ebscohost.com/titleLists/a9h-...>, <http://www.ebscohost.com/titleLists/a9h-...>
Opis: Multidisciplinarna baza podataka, uključuje cjelovite tekstove gotovo 9 000 časopisa, među kojima i 7 800 recenziranih. Više informacija: <http://www.online-baze.hr/baze/12>
Izdavač: EBSCO Publishing
Vrsta baze: Baza podataka o znanstvenim radovima. Agregator. Zbirka časopisa sa cjelovitim tekstovima.

ACM Guide to Computing Literature (ACM portal)

Pristup: <http://dl.acm.org/>
Pravo pristupa: Otvoreni pristup (a za napredno korištenje treba se pretplatiti)
Lista naslova: http://portal.acm.org/contents_guide.cfm...
Opis: Bibliografska baza podataka o literaturi iz računalnih znanosti (časopisa, knjiga, zbornika, doktorskih i magistarskih radova, tehničkih izvještaja). Više informacija: http://portal.acm.org/understanding_guid...
Izdavač: Association for Computing Machinery

*Primjer 3. Popis baza podataka Knjižnice Sveučilišta Portland State
(<http://library.pdx.edu/dofd/resources>)*

All Resources Beginning with "A"

[Library Home](#) » [Databases and Articles](#) » All Databases and Articles beginning with "A"

Alphabetical list of resources

[A](#)[B](#)[C](#)[D](#)[E](#)[F](#)[G](#)[H](#)[I](#)[J](#)[K](#)[L](#)[M](#)[N](#)[O](#)[P](#)[Q](#)[R](#)[S](#)[T](#)[U](#)[V](#)[W](#)[X](#)[Y](#)[Z](#)

Academic Search Premier

Provides selected full text, scholarly and peer review articles in the humanities, social sciences, and sciences.

Access Science from McGraw-Hill : the online encyclopedia of science & technology

Contains the full text of *McGraw Hill's Encyclopedia of Science and Technology* as well as *Science News* from 2000 to the present.

ACLS Humanities E-Book

Provides a full text library of scholarly monographs and books in the humanities and social sciences.

ACM Digital Library

Includes citations and full text articles from the Association for Computer Machinery (ACM) journals, newsletters, and conference proceedings.

B. Lokator elektroničkih časopisa

Uz popis na razini zbirke, važno je osigurati i mogućnost pretraživanja svih pretplaćenih i odabranih besplatnih zbirki prema naslovima i ISSN oznakama uključenih časopisa. Neke knjižnice nude objedinjeno pretraživanje svih naslova časopisa koje sadrže u svom fondu, tiskanih i elektroničkih. U novije vrijeme, sve veći broj knjižnica ne nude zasebne lokatore e-časopisa, već je njihovo pronalaženje omogućeno u okviru sustava za otkrivanje na razini weba (engl. *web scale discovery*).

Primjer 1. Lokator e-časopisa Knjižnica MIT-a (http://owens.mit.edu/sfx_local/az/mit_ej)

All E-ResourcesE-JournalsDatabases

Search by Title

☒ Title starts with☐ Partial words in title☐ Exact title

Browse Titles A-Z

0-9	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	Others
-----	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--------

Search for print copies of journals in the [Barton Catalog](#).
Also see: [Databases by subject](#)

Acta Baltico Slavica [0065-1044]
Through DOAJ Directory of Open Access Journals
Available from 2014
[This link may not go directly to the article. More info...](#)

The American Slavic and East European review [1049-7544]
Through JSTOR Arts & Sciences 2
Available from 1945 volume: 4 until 1961 volume: 20 issue: 2
Requires MIT identification. As of January 10, 2011, to access JSTOR you must use the get URL or come through Vera.
Continued by Slavic review: [0037-6779]
Continues The Slavonic and East European review. American series: [1535-0940]
Continues The Slavonic and East European review: [2330-6246]

Bulletin of the American Association of Teachers of Slavic and East European Languages [2325-7709]
Through JSTOR Arts & Sciences 2
Available from 1947 volume: 4 issue: 3 until 1953 volume: 11 issue: 2
Requires MIT identification. As of January 10, 2011, to access JSTOR you must use the get URL or come through Vera.

Primjer 2. Lokator e-časopisa Knjižnice Sveučilišta Cornell

(<http://vp5qw4uf5x.search.serialssolutions.com/>)

E-Journal Titles

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z Other

Title contains all words

15 records retrieved for the search: Title contains all words "slavic"

American Slavic and East European review (1049-7544) [View Terms of Use](#)
from 08/01/1945 to 04/30/1961 in [JSTOR Arts & Sciences II](#)

Bulletin of the American Association of Teachers of Slavic and East European Languages (2325-7709) [View Terms of Use](#)
from 03/15/1947 to 12/15/1953 in [JSTOR Arts & Sciences II](#)

Canadian-American Slavic studies (0090-8290) [View Terms of Use](#)
from 1972 to present in [Brill Online Books and Journals](#)

Indiana Slavic studies (0073-6929) [View Terms of Use](#)
from 01/01/2005 to 01/31/2006 in [Academic OneFile](#)

Primjer 3. Lokator e-časopisa Knjižnice Filozofskog fakulteta (<http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/katalog-ecas>)

Na jednom mjestu pronađite naslove časopisa u dostupne u različitim zbirkama.

Katalog elektroničkih časopisa

Naslov bilo koja riječ

Zbirke:

- Cairn
- Cambridge Journals, HSS Collection (obnovljeno 27.1.2015.)
- DOAJ - Directory of Open Access Journals (obnovljeno 20.1.2015.)
- EBSCO Academic Search Complete (obnovljeno 26.1.2015.)
- EBSCO Business Source Complete (obnovljeno 26.1.2015.)
- EBSCO CINAHL with Full Text (obnovljeno 26.1.2015.)
- EBSCO Film and Television Literature Index with Full Text (obnovljeno 26.1.2015.)
- EBSCO GreenFILE (obnovljeno 26.1.2015.)
- EBSCO Health Source - Consumer Edition (obnovljeno 26.1.2015.)
- EBSCO Health Source: Nursing/Academic Edition (obnovljeno 26.1.2015.)
- EBSCO MasterFILE Premier (obnovljeno 26.1.2015.)
- EBSCO SocINDEX with Full Text (obnovljeno 26.1.2015.)
- EBSCO Psychology and Behavioral Sciences Collection (obnovljeno 26.1.2015.)
- Hrčak (obnovljeno 20.1.2015.)
- Journals@Ovid Full Text (obnovljeno 20.1.2015.)
- JSTOR
- Project MUSE (obnovljeno 27.1.2015.)
- PubMed Central (obnovljeno 27.1.2015.)
- ScienceDirect (obnovljeno 22.1.2015.)
- SpringerLink - Humanities, Social Sciences and Law
- Pojedinačni naslovi

C. OPAC s linkovima na elektroničke verzije

Tradicionalni alat za predstavljanje knjižnične građe korisnicima je knjižnični katalog ili, u mrežnom okruženju, OPAC. Trebamo li svu elektroničku građu, koju postupkom licenciranja (ili samo evaluacije i odabira, u slučaju besplatnih zbirki) uključujemo u knjižnični fond, opisati i u knjižničnom OPAC-u, ili ćemo njeno pronalaženje i otkrivanje omogućiti korisnicima prvenstveno putem drugih knjižničnih servisa, pitanje je na koje nemaju sve knjižnice jednak odgovor. Iako bi bilo poželjno da i kroz sučelje OPAC-a korisnici mogu pronaći sve naslove elektroničkih časopisa koje knjižnica pretplaćuje, zbog velikog broja obuhvaćenih naslova kao i čestih izmjena u obuhvatu zbirki, teško je održavati sve kataložne zapise točnima i ažurnima. Jedan broj izdavača nudi gotove MARC zapise koje knjižnice mogu uvesti u svoje integrirane knjižnične sustave. Međutim, takvi su zapisi često nedostatni, a vrlo često i netočni, te mnoge knjižnice odlučuju da je zapise o elektroničkim časopisima bolje izostaviti iz knjižničnog OPAC-a²¹. Iznimka su časopisi koje knjižnica prethodno posjeduje u tiskanom obliku, te su već upisani u knjižnični katalog, pa je potrebno te zapise dopuniti mrežnim adresama elektroničkih inačica, kada su one pretplaćene ili slobodno dostupne.

U slučaju zbirki e-knjiga, situacija je nešto drugačija. Većina knjižnica će se ipak odlučiti uvrstiti MARC zapise za e-knjige u knjižnični katalog, a većina izdavača će s većom pažnjom i točnošću izrađivati zapise i nuditi ih knjižnicama (iako i u ovom slučaju velik broj knjižnica iskazuje nezadovoljstvo kvalitetom ponuđenih MARC zapisa)²².

---

²¹ Lettie Y Conrad i Elisabeth Leonard, „Improving the Discoverability of Scholarly Content: Academic Library Priorities and Perspectives“ (SAGE, 2015.), <http://www.sagepub.com/repository/binaries/pdfs/discoverability2015.pdf>.

²² Ibid.

Primjer 1. OPAC Knjižnice Sveučilišta Cornell (<http://newcatalog.library.cornell.edu>)

Start over All Fields: biochemistry x Format: Journal/Periodical x

Limit your search

Looking for more?

- Request from Libraries Worldwide (259,189+)
- Search Articles & Full Text (3,051,641)
- Recommend a Purchase

Access

- At the Library 367
- Online 318

Format

- Journal/Periodical 680
- Microform 1

Author, etc.

Publication Year

« Previous | 1 - 20 of 680 | Next »

Sort by relevance 20 per page

- Biochemistry** c1962- ☐ Select
Biochemistry (Online)
Journal/Periodical Washington, DC : American Chemical Society, c1962- English
Online
- Biochemistry** ☐ Select
Journal/Periodical Easton, Pa., American Chemical Society. English
Multiple locations
- Biochemistry** ☐ Select
Journal/Periodical New York, Consultants Bureau. English
Library Annex QP501 .B59a
- Biochemistrv** ☐ Select

Primjer 2. OPAC Knjižnice Filozofskog fakulteta – zapis za tiskani časopis s poveznicom na elektroničku verziju (<https://koha.ffzg.hr/>)

Prolegomena : časopis za filozofiju / glavni i odgovorni urednik Josip Talanga.

by **Talanga, Josip.**

Material type: Continuing Resource

Analytics: [Show analytics](#)

Publisher: Zagreb : Udruga za promicanje filozofije, 2002-

Description: sv. ; 23 cm.

ISSN: 1333-4395.

Online resources: [Hrčak](#)

Holdings note: God. 1(2002)-God=Vol. 6(2007); Vol. 7, No. 1

Tags from this library: No tags from this library for this title. [Add tag\(s\)](#)

[Log in to add tags.](#)

Holdings (16)								
Title notes Subscriptions Comments (0)								
Item type	Current location	Collection	Call number	Vol info	Copy number	Status	Notes	Date due
Časopis	Knjižnica FFZG	Središnja čitaonica				U narudžbi		
Časopis	Knjižnica FFZG	Središnja čitaonica				U narudžbi		

Primjer 3. OPAC Knjižnica MIT-a – zapis za tiskani časopis s poveznicom na elektroničku verziju
(<https://libraries.mit.edu/barton>)

Title	Child development.
Online Access	Get this @ MIT Click button for available online volumes
Library Holdings	Library Storage Annex – Off Campus Collection HQ.C536 v.35: no.1 (1964:Mar.)–v.77: no.6 (2006) Incomplete Dewey Library – Microforms HQ.C536 FICHE v.37, no.1, Mar. 1966–v.37, no.4, Dec. 1966
Shelf Access	Find it in the library/Request item
Shelf Location	Dewey Library – Microforms FICHE HQ.C536
Shelf Location	Library Storage Annex – Off Campus Collection HQ.C536
Published	[Chicago, etc.] Published by the University of Chicago Press for the Society for Research in Child Development [etc.]
Description	v. ill., 23–26 cm.
Numbering	v. 1– Mar. 1930–
Current Frequency	Bimonthly, 1982–
Former Frequency	Quarterly, 1930–1981
Format	Serial (e.g. journals, book series, etc.)
Note	Latest issue consulted: Vol. 75, issue 2 (Mar. 2004) (surrogate).
Other Format	Issued also on microfilm by University Microfilms International. Reprinted vols. 1–40 available from Kraus Reprints; v. 37– issued on microfiche by J.S. Canner & Co. and Johnson Associates. Also issued online.
Index	Vols. 1–16, 1930–45, in v. 16, no. 4.
Subject	Child development -- Periodicals. Child psychology -- Periodicals.
Other Author	Society for Research in Child Development.
Title Abbreviation	Child dev.
ISSN	0009–3920
CODEN	CHDEAW

Važno je napomenuti da niti popisi časopisa niti knjižnični katalozi u pravilu ne omogućuju pretraživanje na razini članka, već isključivo na razini čitavog naslova časopisa, što predstavlja znatan nedostatak u očima korisnika.

D. Sustavi za otkrivanje na razini weba (engl. *web scale discovery*)

Istraživanja korisničkih strategija za nalaženje literature ukazuju nam na činjenicu da se sve veći broj korisnika u svakodnevnom radu radije služe tražilicama poput Google-a ili Google Znalca, nego knjižničnim uslugama. Razlog tomu je mogućnost jednostavnog pretraživanja, gdje je dovoljno da korisnik upiše tražene pojmove u jedinstveni okvir za pretraživanje i dobije velik broj relevantnih rezultata, od kojih mu je znatan udio dostupan u cjelovitom tekstu, pomoću samo jednog klika mišem. Uviđajući opasnost gubitka povjerenja korisnika, i knjižnice pokušavaju ponuditi takvo "*one stop shop*" rješenje, te omogućiti pretraživanje sve knjižnične građe (elektroničke i tiskane, komercijalne ili besplatne, bez obzira na oblik u kojem je objavljena) kroz jedinstveno sučelje. Tijekom 2000-tih, rješenje koje su knjižnice implementirale bili su sustavi za združeno pretraživanje (engl. *federated search*) koji bi paralelno slali upit u veći broj baza podataka i objedinjavali rezultate. Kao bolje rješenje, od 2009.godine do danas, nametnuli su se sustavi za otkrivanje na razini weba

(engl. *web scale discovery systems*), u kojima se pretraživanje obavlja pomoću velikih zajedničkih kazala, u kojima su okupljeni (i deduplicirani, objedinjeni) zapisi iz: knjižničnih kataloga, ostalih knjižničnih digitalnih zbirki (pogotovo repozitorija ustanova) i svih elektroničkih izvora koje knjižnica pretplaćuje (uz odabrane besplatne izvore). Za knjižnice koje su implementirale ovakve sustave, zapravo se gubi potreba za katalogizacijom elektroničkih časopisa, a upitno je i jesu li popisi baza i lokatori e-časopisa i dalje potrebni kao zasebne usluge.

Primjer 1. Implementacija Summona u Knjižnici Sveučilišta Cornell – prikaz liste rezultata
(<http://cornell.summon.serialssolutions.com/>)

The screenshot shows the Cornell University Library Summon search interface. At the top, there's a navigation bar with links like 'Ask a Librarian', 'Help', 'About', 'Feedback', and a language dropdown set to 'English'. The search bar contains the query 'phor' (part of 'metaphor'). Below the search bar, there are radio buttons for 'Keep search refinements' and 'New search'. The search results section indicates '1,529,167 results'. On the left, there's a 'Refine your search' sidebar with filters for 'Content Type' (Any, Newspaper Article, Journal Article, Book/eBook, Book Review, Dissertation, Magazine Article) and 'Subject Terms' (Any, article, history, books). The main results area displays three entries for 'Metaphor': 1) by Ritchie, L. David (2012, ISBN 9781107022546), a book available online; 2) by Nick McRae (2013, Volume 37, Issue 2, p. 36), a journal article available online; 3) by Cunningham, Joseph (2014, pp. 534-536), a reference available online. The footer shows '2015 Cornell University Library - Summon Article Search' and 'Powered by Summon™'.

Primjer 2. Implementacija sustava Primo u Knjižnici Sveučilišta Portland State – prikaz liste rezultata (<http://search.library.pdx.edu/>)

PSU Online Resources (26,178)
Available at PSU (2,687)
Peer-reviewed Journals (14,087)

Refine My Results

Resource Type
Articles
Print Books
eBooks
Reviews
Conference proceedings
More options ▾

Subject
Metaphor
Article
Metaphors
Sociology
Language
More options ▾

Author/Creator
Educational Resources Information Center (U.S.)
Gibbs, Raymond W.
University of Illinois at Urbana-Champaign. Center for the Study of Reading
Gentner, Dedre
Steen, Gerard
More options ▾

Date

Results 1 - 50 of 45,356 for **PSU, Summit & Articles** Sorted by: Relevance 1 2 3 4 5 ▸

Show only PSU Online Resources (26,178) Available at PSU (2,687) Peer-reviewed Journals (14,087)

 Metaphor
Denis, Donoghue
Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press 2014
● Available at PSU Library Shelves -- 4th floor (P301.5.M48 D66 2014)
Print Book Find & Request Details Virtual Browse

 Metaphor
David, Punter
London ; New York : Routledge 2007
● Available at PSU Library Shelves -- 4th floor (PN228.M4 P85 2007)
Print Book Find & Request Details Virtual Browse

 Metaphor.
Terence, Hawkes טרנס, הוקס
London, Methuen 1972
● Available at PSU Library Shelves -- 4th floor (PN228.M4 H3 1972)
Print Book Find & Request Details Virtual Browse

 Metaphor
David, Punter
Hoboken : Taylor and Francis 2007
● Check Find & Request for options
eBook Find & Request Details

 Metaphor
Mcrae, Nick
Cream City Review, 2013, Vol.37(2), pp.36-36
● Full text available
Article View Online Details

 Metaphor
L. David, Ritchie
Cambridge ; New York : Cambridge University Press 2013

Primjer 3. Implementacija sustava EDS u Knjižničnom sustavu Sveučilišta u Rijeci – prikaz liste rezultata (<http://www.svkri.uniri.hr/index.php/knjiznicni-sustav-sveucilista/>)

Novo pretraživanje A-to-Z kazalo E-Library Postavke Jzik new features Pomoć

Pretraživanje: Discovery Service za Sveučilište u Rijeci
Ključna riječ bibliometrija Pretraži

Osnovno pretraživanje Napredno pretraživanje Povijest pretraživanja

Prilagodite rezultate

Aktualno pretraživanje

Pronađi sve tražene pojmove:
bibliometrija

Proširenja pretraživanja
Traži i unutar cijelog teksta članka

Ograniči na

☐ Cjeloviti tekst
☐ Samo katalog
☐ Recenzirani

2004 Datum publikacije 2014

Prikaži više

Vrsta publikacije

☒ Svi rezultati
☐ Akademski časopisi (31)
☐ Elektronički resursi (13)
☐ Knjige (8)
☐ Časopisi (1)
☐ Disertacije (1)

Rezultati pretraživanja: 1 - 20 of 53 Važnost Mogućnosti stranice

1. **Bibliometrija između politike, znanosti i knjižničarstva - za vjerodostojnu i učinkovitu nacionalnu bazu znanstvenih radova**
By: Martek, Alisa. vol. str. 3-16 Language: Croatian, Baza podataka: SKUPNI KATALOG SVEUČILIŠTA U RIJECI / UNION CATALOG OF THE UNIVERSITY OF RIJKA
Predmeti: Bibliometrija, Znanost -- Vrednovanje -- Hrvatska, Znanstveni rad -- Bibliometrija
Knjiga Pronađi u katalogu

2. **BIBLIOMETRIJA -- TERMINOLOŠKI POGLED. (Slovenian)**
Bibliometrics -- terminological viewpoint. (English). By: Kanič, Ivan. Knjižnica. okt2011, Vol. 55 Issue 2/3, p241-256. 16p. Language: Slovenian, Baza podataka: Library, Information Science & Technology Abstracts
Predmeti: BIBLIOMETRICS; TECHNICAL literature; ENCYCLOPEDIAS & dictionaries; LIBRARY science; SLOVENIA; TERMS & phrases; DEFINITIONS; SCIENTIFIC literature; LINGUISTICS
Akademski časopis

3. **Bibliometrija cum grano.**
By: PETRIĆ, Mirko. Revija za Sociologiju. 2011, Vol. 41 Issue 1, p99-114. 16p. DOI: 10.5613/rzs.41.1.6. Baza podataka: SocINDEX with Full Text
Cjeloviti tekst u PDF-u (515KB)
Akademski časopis

4. **Bibliometrija cum grano**
/ Bibliometrics cum granoDate: 20110101. Baza podataka: OALister
View this record from OALister
Elektronički resurs

5. **The publish or perish book**
By: Harzing, Anne-Wil. Melbourne: : Tarma Software Research. <20-->. sv. 28 cm Language: English, Baza podataka: SKUPNI KATALOG SVEUČILIŠTA U RIJECI / UNION CATALOG OF THE UNIVERSITY OF RIJKA

Search Current Contents Connect

WEB OF SCIENCE™
Search Current Contents Connect

E. Tematski vodiči (engl. *subject guides*)

Vrlo popularan način predstavljanja knjižnične građe je okupljanje svih relevantnih izvora, informacija i usluga za neko područje znanosti u tzv. tematskim vodičima ili vodičima kroz područje. Takvi vodiči tipično okupljaju i organiziraju poveznice na relevantne baze podataka za neko područje znanosti, najznačajnije naslove časopisa koje knjižnica pretplaćuje, odabrane knjige i referentne izvore iz knjižničnog fonda, kontakt-podatke predmetnog knjižničara/knjižničarke, te niz drugih korisnih informacija važnih za to područje.

Primjer 1. Vodič kroz kulturnu antropologiju Knjižnice Sveučilišta Duke
(http://guides.library.duke.edu/cultural_anthro)

Cultural Anthropology

This guide provides resources for your cultural anthropological research
URL: http://guides.library.duke.edu/cultural_anthro | [Print Guide](#)

Getting Started | **Find Books** | **Find Articles** | **Find Films** | **Primary Sources** | **Websites** | **Citing Sources**

Find Articles | [Print Page](#) | Search: This Guide ▼ Search

E-Journals

These are only a few of the anthropology-related journals—in print and online—in the library's collection.

- [American Anthropologist](#)
- [American Ethnologist](#)
- [Annual Review of Anthropology](#)
- [Cultural Anthropology](#)
- [Current Anthropology](#)
- [Ethnology](#)
- [Human Organization](#)
- [Journal of the Royal Anthropological Institute](#)

Key Anthropology Databases

- Anthropology Plus**
Provides access to the journal literature of physical and cultural anthropology.
- AnthroSource**
Searchable fulltext archive for all of the journals of the American Anthropological Association.
- Sociological Abstracts**
Indexes the international literature in sociology and related disciplines.
- SociINDEX with Fulltext**
Offers fulltext articles and comprehensive coverage of sociology.
- Academic Search Complete**
Includes many references and articles on anthropological topics; coverage: 1975-present.
- JSTOR**
Searchable archive of the major academic research journals, including journals for anthropology.
- Dissertations & Theses: Full Text**
Includes more than 2.4 million entries for dissertations and theses in all subject areas

Remote (off campus) access to resources

You have two options to access Duke Libraries electronic resources from off campus:

1) **EZProxy**
When you click on a link to a database or e-journal, a new window will pop up. Fill in your NetID and password to connect via the EZProxy.

Note: Some resources exclusive to Law, Business, or Medical Center affiliates are not currently available via EZProxy.

2) **VPN**
Download and install the Duke Virtual Private Network (VPN)

Signing into the VPN: As of November 2010, it is necessary to select 'Library Resources Only' as the 'Department' when you sign in to get access to online library resources through the VPN.

More information and detailed instructions [here](#).

Worldcat

Worldcat
A database that contains more than 40 million records describing items owned by libraries around the world.

Finding full text with Get it at Duke

Note: advance slides forward and backward with arrows. Click on to expand to full screen.

When you are searching library databases, you will often find direct links to the PDF or HTML full text.

Find a Database

The library subscribes to hundreds of specialized databases on subject areas ranging from engineering to anthropology:

- [Browse databases by subject](#)
- [Browse research guides by subject](#)

Psychology: Home

[Home](#) | [New Psychology Books in the MIT Libraries](#)

Other pages in this guide

- [Home](#)
- [New Psychology Books](#)

Related guides

- [Bioinformatics](#)
- [Biology](#)
- [Biological Engineering](#)
- [Medicine](#)
- [Neuroscience & Cognitive Science](#)
- [Biotech and Pharmaceutical Industry](#)
- [Biological Data & Atlases](#)
- [Bioscience Protocols and Methods](#)

Psychology Databases

- [PsycARTICLES](#)
Full-text articles from journals published by several leading psychology publishers, including the American Psychological Association. 1894 - present.
- [PsycINFO](#)
Comprehensive citation database of psychology.

Additional databases

- [PubMed](#)
Definitive citation database for research in medicine and biosciences.
- [Web of Science](#)
Indexes high-impact science, social science, engineering, and art & humanities research journals.
- [Scopus](#)
Articles, books, reports, and patents in many subjects, mainly published after 1995. Includes citation features and tools to analyze authors and journals.
- [Applied Social Sciences Index and Abstracts](#)
- [ERIC \(Educational Resources Information Center\)](#)
- [Humanities and Social Sciences Index Retrospective](#)
Requires MIT identification on and off campus.
- [Linguistics and Language Behavior Abstracts](#)
- [Sociological Abstracts](#)
- [MIT CogNet](#)
Includes full-text of books and other resources.

Biosciences Librarian

Courtney Crummett

Contact:
crummett@mit.edu
Room 14S-134
617.324.8290

[How can Courtney help you?](#)

Need help?

[Ask Us](#)

[Research consultations](#)
Appointments with subject experts for in-depth help

[Tell Us](#)
How can we serve you better?

Uz osiguravanje pristupnih točaka elektroničkoj građi, zadaća je knjižničara i omogućiti korisnicima tzv. udaljeni pristup (engl. *remote access*). Ukoliko ovlašteni korisnici licenciranoj građi pristupaju s ustanove (knjižnice, fakulteta, instituta), davatelj sadržaja će ih prema IP adresi računala prepoznati pa će građi moći pristupiti i bez autentikacije. Ali, kada građi žele pristupiti od kuće, što je za akademske korisnike češći slučaj²³, trebat će na neki drugi način dokazati da su ovlašteni korisnici i time ostvariti pristup. Knjižnicama je na raspolaganju nekoliko mehanizama autentikacije i autorizacije kod pristupanja elektroničkoj građi²⁴. Važno načelo kojeg se pri tome treba držati jest da se korisnike ne opterećuje pamćenjem višestrukih korisničkih podataka i da postupak autentikacije trebaju ponavljati što manje puta. Poželjno je da se za autentikaciju koriste elektronički identiteti koje korisnici i

²³ Roger Schonfeld, „Meeting Researchers Where They Start: Streamlining Access to Scholarly Resources“ (Ithaka S+R, 2015.), http://sr.ithaka.org/sites/default/files/files/SR_Issue_Brief_Meeting_Researchers_Where_They_Start_032615.pdf.

²⁴ Ann Cary, „Authentication and Authorization: A Discussion of Current Methods and a Vision for Digital Libraries“, 2013., http://www.webjunction.org/documents/webjunction/Authentication_and_Authorization.html.

inače koriste za ostale računalne usluge knjižnice odn. matične ustanove (u Hrvatskoj su to elektronički identiteti u sustavu AAI@EduHR).

Mehanizmi koje knjižnice danas najčešće koriste su:

a) autentikacija i autorizacija putem proxy poslužitelja

Proxy poslužitelj je računalna aplikacija koja posreduje zahtjeve korisnika prema davatelju usluge. Pri tomu davatelj usluge prepoznaje IP adresu proxyja, a ne krajnjeg korisnika. Provjera identiteta korisnika i održavanje proxy-ja su u domeni knjižnice. Starije rješenje bili su proxy poslužitelji koje je svaki korisnik trebao podesiti u vlastitom pregledniku weba, i čuvali su jednom posjećene stranice. Novija verzija su tzv. proxy poslužitelji koji prepisuju URL (engl. *URL rewriting proxy servers*), za koje nije potrebno podešavanje preglednika, već knjižnica mora uputiti korisnika na poveznice posredovane proxyjem. Najpoznatiji takav proxy poslužitelj je EZProxy, dok se u hrvatskim knjižnicama uglavnom koristi CGIProxy.

Iako vrlo popularno (vjerojatno najčešće korišteno rješenje u knjižnicama), ovo rješenje ima i niz nedostataka: pojedine funkcije sučelja elektroničkih izvora (često one pisane u JavaScriptu) mogu se pri posredovanju pogrešno izvršavati i time otežati, usporiti ili čak onemogućiti pretraživanje, prebiranje i dohvaćanje cjelovitih tekstova. Glavni nedostatak ovog rješenja jest u tomu da, ukoliko korisnik do jedinice elektroničke građe dođe nekim drugim putem, osim onih koje je osigurala knjižnica, neće doći do adrese posredovane proxyjem, i neće uopće doći u priliku da se autorizira i time ostvari pristup cjelovitom tekstu.

b) autentikacija i autorizacija putem Shibboletha

Shibboleth je tzv. *single sign-on* sustav koji korisnicima omogućuje da se autenticiraju i autoriziraju u različitim informacijskim sustavima pomoću jedinstvenog korisničkog identiteta, kojima upravljaju udruženja različitih ustanova i organizacija. Takvo je udruženje (federacija) u hrvatskoj akademskoj zajednici AAI@EduHR. Potrebno je da upravitelj federacije sklopi dogovor sa svakim davateljem usluge. Prednost ovog rješenja jest u tome što korisnik, bez obzira na put kojim dođe do elektroničke građe, na sučelju davatelja usluge nalazi poveznicu za "institucijsko logiranje".

c) autentikacija i autorizacija putem VPN-a – virtualne privatne mreže

d) autentikacija i autorizacija pomoću dodijeljenih korisničkih imena i lozinki

Treba još dodati da, bez obzira na različite opcije otkrivanja sadržaja i pristupanja građi koje knjižnice osiguravaju, kao i na golemi trud koji su u protekla tri desetljeća uložile i knjižnice i davatelji usluga u razvoj standarda, alata i rješenja koja će olakšati ovaj proces, trebamo biti svjesni da se velik udio, možda i većina, informacijskih procesa otkrivanja i dohvaćanja građe odvija mimo knjižnica²⁵. Korisnici dijele poveznice putem društvenih mreža i koriste sustave koji im mogu preporučiti korisnu građu na temelju definiranih profila: ResearchGate, Academia.edu, Mendeley... Znatnu ulogu u otkrivanju sadržaja imaju i tražilice Google i Google Znalac – ne samo kao tražilice, već i njihovi sustavi preporuka i upozorenja putem predefiniranih izraza za pretraživanje. I na kraju, otkrivanje građe odvija se uvelike i u neformalnim kontaktima znanstvenika, uduženjima i konferencijama.

U svim ovim scenarijima, najveću teškoću predstavlja kako uputiti korisnike na onu inačicu jedinice građe koju je knjižnica za njih pretplatila i kojoj imaju pravo pristupiti, te ih usmjeriti na onu adresu na kojoj će se moći autorizirati i dohvatiti cjeloviti tekst.

1.2.d. Podrška korisnicima: rješavanje problema

Jedna od osnovnih zadaća knjižničara zaduženog za e-građu je i rješavanje problema koji se javljaju, a najčešće su vezani uz pristup građi. Iako je u ostalim aspektima poslovanja s e-građom postignut značajan napredak u uspostavljanju uhodanih radnih procesa, rješavanje problema i dalje predstavlja znatan organizacijski izazov. U svom istraživanju ovog područja, Rathmel i suradnici²⁶ predstavljaju osnovne alate i proizvode, tehnike i metode obuke koju knjižničari koriste u procesu rješavanja problema. Pri tome, rješavanjem problema smatra se:

- reaktivno rješavanje problema kao odgovor na dojavu korisnika da ne mogu pristupiti građi;
- proaktivno rješavanje problema, poput javne ili interne obuke, ili redovitog provjeravanja dostupnosti elektroničkih zbirki;
- sustavne metode identificiranja problema;
- organizacijska pitanja: kako se šalju i prihvataju dojave korisnika, tko je odgovoran za rješavanje problema, kako se osoblje educira za rješavanje problema.

---

²⁵ Schonfeld, „Meeting Researchers Where They Start: Streamlining Access to Scholarly Resources“.

²⁶ Angela Rathmel i ostali, „Tools, Techniques, and Training: Results of an E-Resources Troubleshooting Survey“, *Journal of Electronic Resources Librarianship* 27, 2 (2015.): 88–107, doi:10.1080/1941126X.2015.1029398.

U stručnoj literaturi najčešće se raspravlja o pitanjima bilježenja i dokumentiranja dojava o problemima, o upravljanju tijekom poslovnog procesa i komunikacije, te stvaranju baza znanja o prethodno dojavljenim i riješenim teškoćama.

Alati za rješavanje problema

Unatoč nastojanjima pri izgradnji ERM sustava da budu podrška svim radnim procesima vezanim uz elektroničku građu, njihove funkcionalnosti često se pokazuju nedostatnima upravo u postupcima vezanim uz rješavanje problema. Knjižničari se često okreću drugima alatima koji omogućuju interaktivnu komunikaciju i dijeljenje dokumentacije: blogovima, zajedničkim e-mail korisničkim računima, wikijima i tematskim vodičima (*LibGuides*). Važno je da takvi alati omogućuju razmjenu obavijesti u stvarnom vremenu, dokumentiranje prijavljenih problema, pretraživanje učestalih problema prema ključnim riječima ili prebiranje prema uobičajenim kategorijama i učinkovito povezivanje s dodatnim izvorima informacija. Osim navedenoga, očekuje se da ovi alati pomažu pri donošenju odluka o izgradnji fonda i izvještavanju o radu knjižnice.

Najčešće korišteni alat je elektronička pošta (uključuje individualne i zajedničke korisničke račune, te mailing-liste), kako za prijavljivanje, tako i za praćenje problema. No, elektroničkoj pošti nedostaje mogućnost statističkog izvještavanja te dodjeljivanja i praćenja zadataka, kao i stvaranja zajedničke baze problema i rješenja.

Čak i knjižnice koje inače koriste ERM sustave u poslovanju s elektroničkom građom, rijetko ih koriste za praćenje rješavanja problema (češće za njihovo retroaktivno bilježenje). Još rjeđe se za to koriste integrirani knjižnični sustavi, dok su sustavi nove generacije za upravljanje u knjižnicama (npr. Alma, Intoto) implementirani zasad tek u manjem broju knjižnica u svijetu.

Sustavi za praćenje problema (ili tzv. *ticketing* sustavi) i sustavi za upravljanje odnosima s korisnicima (engl. *Customer Relations Management (CRM) Systems*) predstavljaju optimalno rješenje za organiziranje rješavanja problema, ali ih unatoč tome koristi tek manji udio knjižnica (vjerojatni razlog je potreba da se u inicijalnoj implementaciji ulože znatniji trud i vrijeme nego za ostale sustave). Ovi sustavi omogućuju prijavljivanje problema putem web-obrazaca ili elektroničke pošte, koji se zatim upućuju u *ticketing* sustav, pri čemu se stvara pretraživa arhiva prethodno rješavanih problema. Sustav također

omogućuje dodjeljivanje zadataka odgovarajućim članovima osoblja, što je posebno korisno u većim knjižnicama ili konzorcijima.

Dio knjižnica služi se i blogovima, wikijima i sličnim alatima, prvenstveno za stvaranje interne dokumentacije za osoblje, i za javne obavijesti o problemima u pristupu.

U rješavanju problema sudjeluje knjižnično osoblje iz različitih službi: knjižničari zaduženi za elektroničku građu, djelatnici informacijske službe, sistemski knjižničari, a ponekad su uključeni i djelatnici IT službe matične ustanove te službe podrške davatelja usluge. Jedno od pitanja koje se u praksi pokazuje važnim, a često se spominje i u literaturi je pitanje trijaže: koje upite i do koje točke treba rješavati osoblje informacijske službe, a u kojem trenutku treba upit proslijediti knjižničaru zaduženom za e-građu ili sistemskom knjižničaru (koji uz tehnička znanja, imaju i bolje razumijevanje životnog ciklusa e-građe, te izravne kontakte s dobavljačima).

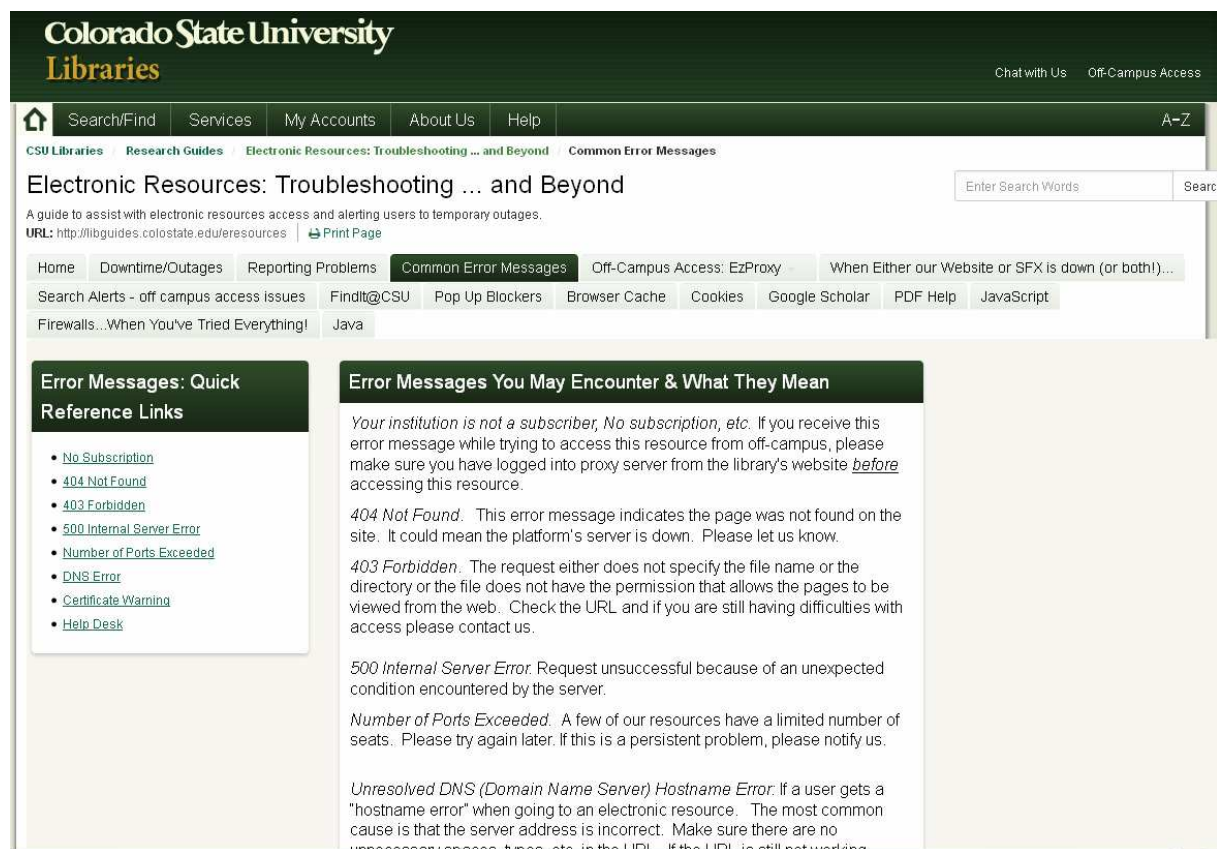
Provedeno istraživanje također pokazuje da u knjižnicama prevladavaju reaktivne metode rješavanja problema (odgovori na upite korisnika), koje su daleko zastupljenije od proaktivnih. Razlog tomu su sigurno sve veća količina elektroničke građe u knjižnicama (i posljedično, sve veći broj korisničkih upita) uz nedovoljan broj osoblja kojima je rješavanje problema vezanih uz e-građu u opisu posla. Proaktivne metode su metode educiranja korisnika (izradom web stranica s uputama, odgovorima na učestala pitanja i sl.). Takve upute često sadrže odgovore na pitanja koja korisnici najčešće postavljaju - vezana uz pristup s ustanove i van ustanove (velik broj upita i teškoća vezan je uz pristup putem proxyja), autentikaciju i autorizaciju, prava posebnih skupina korisnika (npr. suradnici s drugih ustanova, alumni, posjetitelji knjižnice koji nisu vezani uz ustanovu), upiti vezani uz specifičnosti pojedinih sučelja za pretraživanje, interpretacije različitih poruka o greškama...

Postupak rješavanja teškoća, uz to što rješava tekuću potrebu korisnika, pruža i priliku da korisniku pružimo dodatne informacije i objašnjenja vezana uz elektroničku građu, i da time potičemo sve veću samostalnost korisnika u budućem pristupanju građi. Uz to, prikupljanje podataka o učestalijim teškoćama i knjižnici pruža priliku da razvije svoje usluge i možda poboljša točke pristupa i uz njih vezane upute, ali i da u komunikaciji s davateljima usluga i izdavačima utječe na poboljšanje njihovih platformi za pristup²⁷.

---

²⁷ Susan Davis Presenters i ostali, „Who Ya Gonna Call? Troubleshooting Strategies for E-resources Access Problems“, *The Serials Librarian* 62, 1–4 (2012.): 24–32, doi:10.1080/0361526X.2012.652459.

Primjer: Web upute Knjižnice Sveučilišta Colorado State za rješavanje učestalih problema (<http://libguides.colostate.edu/eresources>)

1.2.e. Prikupljanje i analiza podataka o korištenju (statistika korištenja)

Praćenje statističkih pokazatelja o korištenosti elektroničke građe u knjižnicama postaje sve važnije. Na nabavu elektroničkih izvora knjižnice troše velike udjele dodijeljenih im financijskih sredstava, pa je razumljivo da žele znati jesu li ta sredstva učinkovito uložena. I u vrijeme prevlasti tiskane građe, knjižnice su pronalazile načina da zabilježe i izmjere korištenost građe u fondu i da te informacije dalje koriste u različite svrhe (iako, i tada je bilo daleko teže utvrditi korištenost časopisa koji se u knjižnicama najčešće ne posuđuju pa ne postoje ni podaci o cirkulaciji). No, postojeći načini bilježenja i mjerenja korištenja pokazali su se neprimjenjivima za elektroničku građu, te su knjižničari počeli iznalaziti nove pokazatelje i načine njihovog definiranja i bilježenja. Pokazalo se da novi medij nudi mogućnost za prikupljanje daleko egzaktnijih i pouzdanijih pokazatelja.

Za indeksne baze podataka danas je osnovni pokazatelj broj pretraga obavljenih u nekom vremenskom periodu. Za zbirke cjelovitih tekstova, osnovni pokazatelj je broj pristupa

cjelovitom testu (ili broj učitavanja).²⁸ Korištenjem ovih indikatora i podataka o cijeni, knjižničari mogu izračunati „cijenu po korištenju“ (engl. *cost per use*, ili *CPU*), kao podatak koji omogućuje usporedbu različitih elektroničkih izvora. No, svi koji odlučuju o izboru i nabavi elektroničkih zbirki, moraju razumjeti da je „cijena po korištenju“ samo jedan od parametara prema kojima evaluiramo zbirke, ali nipošto jedini, te da na relativnu vrijednost nekog naslova ili zbirke za određenu ustanovu utječu još mnogi činitelji.

U ranom razdoblju uvođenja elektroničkih zbirki u knjižnične fondove, prije nego što su izdavači počeli osiguravati podatke i analize, knjižnice su same radile log analize web stranica. Statistike korištenja koje su zatim izdavači počeli prikupljati, kao i njihovi prikazi, u početku su jako varirali, pa statistike korištenosti proizvoda različitih izdavača i dobavljača nisu bile usporedive.²⁹ Do njihovog ujednačavanja, preciznog definiranja pojmova i standardizacije dolazi prvenstveno pod utjecajem knjižnica.

Prema Peschu³⁰, glavni uzroci razlika među izvještajima različitih davatelja usluga bili su:

- nedosljednost u brojanju:
  - terminologija (što je *download*?);
  - što se i kada broji?
- nedosljednost u formatima:
  - svaki davatelj usluga koristi drukčiji format;
  - različite oznake, stupci i retci.
- nedosljednost u dostavljanju:
  - elektronička pošta, na zahtjev telefonom, FTP;
  - izvještaji online ili na papiru.
- dostupnost povijesnih podataka.
- pravovremenost.

Iz ovakve nepovoljne situacije rodio se Project COUNTER, neprofitna organizacija u kojoj su knjižnice, izdavači i agregatori surađivali na usuglašavanju o tome što je korištenje i

---

²⁸ Oliver Pesch, „Usage statistics: About COUNTER and SUSHI“, *Information Services & Use* 27 (2007.): 207–13.

²⁹ Angela Conyers, „Usage statistics and online behaviour (2)“, u *The E-Resources Management Handbook*, 2010, 1–12, <http://dx.doi.org/10.1629/9552448-0-3.2.2>.

³⁰ Pesch, „Usage statistics: About COUNTER and SUSHI“.

kako o njemu izvještavati. Cilj je bila dosljedna, vjerodostojna i usporediva statistika korištenja. Prvo izdanje *COUNTER Code of Practice* objavljeno je 2003. godine. U njemu se definiraju terminologija, način prikaza i format izvještaja, postupanje s podacima o korištenju, pravila o tomu što se i kada broji. Danas je na snazi 4. izdanje, *COUNTER Code of Practice for e-Resources*³¹ (obuhvaća časopise, baze podataka, knjige i multimedijску građu), objavljeno 2012. godine izdavači, odn. davatelji usluga koji su sukladni zahtjevima COUNTER-a (engl. *COUNTER-compliant*), dužni su korisnicima isporučivati više standardiziranih izvještaja, među kojima su knjižničarima najkorisniji JR1 – *Journal Report 1 (Number of Successful Full-Text Article Requests by Month and Journal)*, DB1 – *Database Report 1 (Total Searches, Result Clicks and Record Views by Month and Database)*, and BR1 – *Book Report 1 (Number of Successful Title Requests by Month and Title)*³².

Unatoč uspjehu u standardizaciji oblika izvještaja, za knjižnice je i dalje problem predstavljala nužnost prikupljanja datoteka s izvještajima s brojnih neujednačenih stranica raznih davatelja usluga (za knjižnice s većim brojem pretplata na prikupljanje i konsolidaciju izvještaja trošila se iznimno velika količina vremena). Do polovice 2000-tih, u angloameričkim knjižnicama uvelike su implementirani sustavi za upravljanje elektroničkom građom (*ERM*), koji su omogućavali konsolidaciju izvještaja o korištenju različitih elektroničkih zbirki, ali je trebalo omogućiti i njihovo automatsko pobiranje. Tomu je poslužio SUSHI – *Standardized Usage Statistics Harvesting Initiative Protocol*, objavljen već 2006.³³ SUSHI omogućuje automatizirano pobiranje podataka o korištenosti od različitih davatelja podataka. Izvještaji se potom učitavaju u ERM sustave, konsolidiraju, te im knjižničari mogu pristupiti kroz jedinstveno sučelje.

Iako bi se, prema svemu što je napisano o standardima COUNTER i SUSHI, moglo očekivati da je prikupljanje, obrada i tumačenje izvještaja o statistikama korištenja u knjižnicama u potpunosti ujednačeno i pojednostavljeno, u knjižničarskoj praksi to nije uvijek točno. Prema istraživanju J. Welkera, provedenom 2012. g.³⁴, podatke je i dalje teško prikupiti, a njihova je točnost često upitna. Mnoge knjižnice i dalje nemaju ERM sustave (u Hrvatskoj ga nema niti jedna, prema znanju autorice), pa se pobiranje putem SUSHI protokola

---

³¹ „The COUNTER Code of Practice for e-Resources: Release 4“ (Counter Online Metrics, 2012.), <http://www.projectcounter.org/r4/COPR4.pdf>.

³² Josh Welker, „Counting on COUNTER: The Current State of E-Resource Usage Data in Libraries“, *Computers in Libraries*, studeni 2012., <http://www.infotoday.com/cilmag/nov12/Welker--Counting-on-COUNTER.shtml>.

³³ „Standardized Usage Statistics Harvesting Initiative (SUSHI) - National Information Standards Organization“, pristupljeno 03. srpnja 2015., <http://www.niso.org/workrooms/sushi/>.

³⁴ Welker, „Counting on COUNTER“.

rijetko koristi, a knjižnice i dalje manualno prikupljaju podatke i za to troše veliki broj radnih sati. Mnogi knjižničari i dalje su nezadovoljni načinom na koji pojedini davatelji podataka implementiraju COUNTER standard, te izražavaju sumnju u dosljednost i pouzdanost podataka.

Gul i Shah³⁵ navode i najveće probleme vezane uz COUNTER statistiku te prijedloge za njihovo uklanjanje:

- potrebno je da najvažniji izvještaj, JR1, bude dostupan i za platforme, ali i za pojedine baze podataka na njima, kako bi mogli poslužiti kao pomoć u donošenju odluke o pretplatama;
- arhive povijesnih podataka: uz tekuću godinu, davatelji usluga trebali bi osigurati podatke za barem još tri prethodne godine, što bi knjižnicama dalo mogućnost uspoređivanja i uočavanja anomalija;
- formati izvještaja: davatelji usluga trebali bi generirati podatke u barem dva formata: XML i TSV (*Tab Separated Values*);
- pretplaćeni naslovi u JR1 izvještaju: s obzirom na to da knjižničare najviše zanima korištenost pretplaćenih časopisa, uključivanje ostalih časopisa u izvještaj otežava interpretaciju. Korištenost dodatnih (neplaćenih) i otvoreno dostupnih časopisa trebala bi se iskazivati u zasebnim izvještajima, što danas najčešće nije slučaj kod većine davatelja usluga;
- promjene naslova časopisa: časopise koji su mijenjali naslove, ugasili se, spajali ili dijelili davatelji usluga danas vrlo raznoliko tretiraju. Bilježenje korištenosti prethodnog naslova pod tekućim naslovom nije dobra praksa. Prethodni naslovi trebali bi imati zasebno zabilježene podatke o korištenju;
- retrospektivno generiranje izvještaja: mnogi davatelji usluga kod generiranja retrospektivnih izvještaja, izvještavaju o korištenosti skupa naslova koji je trenutno dostupan, a ne onog skupa naslova koji je bio dostupan u razdoblju za koje se izvještava, što nikako nije preporučljivo.
- promjena platforme davatelja usluge: promjene platforme i sučelja otežavaju prikupljanje cjelovitih izvještaja za neko razdoblje. Davatelji usluga trebali bi

---

³⁵ Sumeer Gul i Tariq Ahmad Shah, „COUNTER Codes and Practices of Vendors: What They Say and What They Do Not Say“, *The Serials Librarian* 67, 2 (2014.): 191–210, doi:10.1080/0361526X.2014.921660.

isporučivati ili spojene izvještaje, ili zasebne izvještaje s jasnim naznakama o eventualnim ponovljenim ili preklapajućim podacima.

1.3. Alati za upravljanje elektroničkom građom

Među alatima i sustavima kojima se u knjižnicama upravlja elektroničkom građom, moguće je napraviti grubu podjelu na alate kojima se služe prvenstveno knjižničari u poslovanju vezanom uz funkcije nabave, plaćanja i licenciranja, i one alate koji služe da bi se građa isporučila korisnicima, odnosno koji omogućuju otkrivanje građe³⁶.

Prvu vrstu u pravilu obuhvaćamo izrazom "sustava za upravljanje elektroničkom građom" (engl. *Electronic Resource Management* ili *ERM*). Neke funkcije za poslovanje s e-građom dostupne su i u okviru tradicionalnih integriranih knjižničnih sustava (engl. *integrated library system – ILS*), u modulima za nabavu i obradu serijskih publikacija. Međutim, u ILS-u ne možemo zabilježiti detalje licencnih ugovora, kontakte dobavljača, statistike korištenja i druge ključne informacije, stoga ih ne možemo smatrati pogodnim i dovoljnim rješenjem.

U drugu vrstu ubrajamo alate poput sustava za otkrivanje na razini weba, združenog pretraživanja (ili metapretraživanja), popise časopisa i razrješitelje linkova utemeljene na OpenURL standardu.

Ključni element ove infrastrukture, koji povezuje alate za poslovanje i alate za predstavljanje građe, je baza znanja (engl. *knowledge base*) koja sadrži ključne informacije o elektroničkom fondu knjižnice, na razini zbirke i na razini jedinice građe (naslova časopisa ili knjige).

1.3.a. Alati za poslovanje s elektroničkom građom namijenjeni knjižničnom osoblju

ERM-sustavi

Potreba za razvijanjem zasebnih alata, odnosno sustava za upravljanje elektroničkom građom postaje evidentna početkom tisućljeća, pa 2002. godine organizacije *Digital Library Federation* i NISO počinju s izradom standarda za ERM sustave. Standard je objavljen 2004.g. pod naslovom *Electronic Resource Management: Report of the DLF ERM Initiative*

---

³⁶ Marshall Breeding, „The many facets of managing electronic resources“, *Computers in Libraries* 24, 1 (2004.): 25–33.

(poznat pod kraticom ERMI)³⁷. Nakon toga nekoliko proizvođača integriranih knjižničnih sustava počinje razvijati i nuditi na tržištu svoje proizvode za upravljanje elektroničkom građom, a javljaju se i neka rješenja otvorenog koda.

Što rade sustavi za upravljanje elektroničkom građom?

- podržavaju nabavu i upravljanje licenciranom elektroničkom građom
- imaju javno sučelje, bilo integrirano u OPAC ili zasebno
- sadrže opise izvora na razini zbirke (baze podataka) i povezuju sadržaj zbirke (npr. e-časopise) sa zapisom o zbirci
- bilježe i ponekad javno prikazuju prava jamčena licencom, npr. međuknjižničnu posudbu, izradu nastavnih materijala (*coursepacks*) i elektroničkih nastavnih materijala (*e-reserves*)
- prate elektroničku građu od narudžbe i licenciranja do pristupa
- povezuju licencne dokumente sa zapisom o zbirci
- čuvaju informacije o davateljima podataka, konzorcijskim dogovorima, platformama za pristup
- čuvaju kontakt-informacije o svim dobavljačima sadržaja
- evidentiraju probleme s građom i dobavljačima
- stvaraju prilagodljive e-mail poruke upozorenja
- omogućuju pristup SUSHI statistici korištenja

Ukratko, ERM-sustavi podrška su za elektroničku građu od postupka odabira i nabave, preko licenciranja, osiguravanja pristupa, korisničke podrške, evaluacije, do obnavljanja ili otkazivanja pretplate.³⁸

Većina ERM sustava koje knjižnice danas koriste su komercijalni proizvodi (npr. EBSCONET ERM Essentials, Ex Libris Verde, ProQuest 360 Resource Management...), ali razvijeno je i nekoliko sustava otvorenog koda (npr. CUFTS³⁹ i Coral⁴⁰). Pregledan opis i usporedbu postojećih proizvoda prema najvažnijim kriterijima, komercijalnih i otvorenih,

---

³⁷ Jewell i ostali, „Electronic Resource Management. The Report of the DLF Initiative.“

³⁸ JILL Emery, „The measured choice: the promise of electronic resource management tools“, u *E-Resources Management Handbook*, 2007, <http://www.uksg.org/sites/uksg.org/files/23-Emery-5RQFBE3AA0HNGQ9T.pdf>.

³⁹ <http://researcher.sfu.ca/cufts/erm>

⁴⁰ <http://coral-erm.org/>

donose Collins i Grogg.⁴¹ Naglašavaju pri tomu potrebu da ERM-sustavi budu maksimalno interoperabilni s ostalim aplikacijama i sustavima u knjižnicama, u čemu vrlo važnu ulogu imaju upravo standardi. U dokumentu „Making Good on the Promise of ERM“⁴² navode se najvažniji standardi na kojima počiva funkcionalnost ERM sustava, okupljeni u pet kategorija:

1. Razrješitelji linkova i baze znanja: OPEN URL, KBART, IOTA (*Improving OpenURLs Through Analytics*)
2. Djelo, njegove manifestacije i pristupne točke: DOI, MARC 21, ONIX, PIE-J (*Presentation and Identification of E-journals*), *Transfer Code of Practice*, ISSN, ISBN...
3. Integracija podataka o korištenju i cijeni: CORE (*Cost of Resource Exchange*), COUNTER, SUSHI
4. Kodiranje licencnih izraza: OLT (ONIX for Licensing Terms), SERU...
5. Razmjena podataka korištenjem identifikatora za ustanove: I², WorldCat Registry, Shibboleth, vCard.

Baze znanja

Praćenje sve građe koja pretplatom postaje dio knjižničkog fonda predstavlja znatan izazov za knjižnice. Osobito kad su u pitanju velike zbirke elektroničkih časopisa (često i sa više tisuća naslova), naročito one agregirane. Obuhvat naslova mijenja se kroz vrijeme, kao i raspon godišta koja su dostupna samo kao metapodaci ili sa cjelovitim tekstovima (ponekad nije lako ustanoviti početnu i završnu dostupnu godinu). Broj dostupnih starih godišta može se mijenjati tijekom licencnog razdoblja, ako izdavači digitaliziraju dodatna stara godišta. Neki naslovi mogu nestati iz zbirke agregatora (i pojaviti se u zbirci nekog konkurentskog agregatora). Iz navedenih primjera postaje jasno koliko je teško održavati ažurnima zapise o elektroničkim časopisima u knjižničnim katalozima. Za svaki zapis, uz opisne metapodatke i identifikatore, treba navesti raspon dostupnih godišta, i URL adresu za pristup.

---

⁴¹ Maria Collins i Jill E. Grogg, „Building A Better ERMS“, *Library Journal*, 2011., <http://lj.libraryjournal.com/2011/03/digital-resources/building-a-better-erms/>.

⁴² Timothy D. Jewell i ostali, „Making Good on the Promise of ERM: A Standards and Best Practices Discussion Paper“ (National Information Standards Organization, 2012.), http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/7946/making_good_on_the_promise_of_erm.pdf.

Baze znanja olakšavaju prikupljanje te održavanje točnosti i ažurnosti podataka o pretplaćenoj elektroničkoj građi, one sadrže opsežne datoteke s podacima o svim elektroničkim pretplatama. Da bi baze znanja funkcionirale, davatelji usluga (izdavači i agregatori) moraju nuditi datoteke s točnim popisima uključene građe u svaki proizvod, i ažurirati te datoteke redovito (bilježiti sve izmjene naslova i raspona godišta). Da bi bile što upotrebljivije, takve datoteke trebaju se nuditi u uniformnom obliku, prema KBART (*Knowledge Bases and Related Tools*) standardu⁴³.

Korištenjem baze znanja, razrješitelji linkova temeljeni na Open URL standardu, moći će ustanoviti ima li korisnik pravo pristupa nekom časopisu ili knjizi, i uputiti ga upravo na onu kopiju na koju je pretplaćen.⁴⁴

Većina postojećih baza znanja su komercijalni proizvodi odnosno usluge, ali postoje i nekomercijalni proizvodi i projekti: CUFTS, Gold Rush⁴⁵ i Global Open Knowledge Base (GOKb)⁴⁶

1.3.b. Alati za osiguravanje pristupa elektroničkoj građi korisnicima

Među alatima za osiguravanje pristupa, nalazimo proizvode koji su uglavnom već opisani u poglavlju 2.2.c kao pristupne točke: lokatori e-časopisa (često ih popularno zovu A-Z listama), veze iz OPAC-a, združeno pretraživanje, sustavi za otkrivanje na razini weba, kao i rješenja nove generacije za upravljanje knjižnicama (engl. *next-generation library management solution*). Takva rješenja javljaju se tek od 2009. nadalje (najpoznatiji primjeri su Ex Librisova *Alma* i ProQuestova *Intota*), i trebala bi podržavati čitav niz postupaka u knjižnicama: odabir, nabavu, upravljanje metapodacima, digitalizaciju, i predstavljanje, za svu knjižničnu građu, bez obzira na format ili lokaciju. Zasad je nevelik broj knjižnica u kojima su ta rješenja u potpunosti implementirana, pa neka utemeljenija prosudba njihove učinkovitosti nije još na raspolaganju.⁴⁷

---

⁴³ „KBART: Knowledge Bases And Related Tools working group | UKSG“.

⁴⁴ Marshal Breeding, „Knowledge Base and Link Resolver Study: General Findings“, 2012., http://www.kb.se/dokument/Knowledgebase_linkresolver_study.pdf.

⁴⁵ <https://www.coalliance.org/software/gold-rush>

⁴⁶ <http://gokb.org/>

⁴⁷ Među hrvatskim akademskim knjižnicama malobrojne su i implementacije sustava za otkrivanje na razini weba (sredinom 2015. to su samo Knjižnica Ekonomskog fakulteta u Zagrebu s implementacijom Summona i

Preostaje još jedan alat koji u navedenom poglavlju nije opisan, a predstavlja iznimno važnu kariku u učinkovitom postupku predstavljanja elektroničke građe korisnicima:

Razrješitelji linkova temeljeni na OpenURL standardu (engl. *OpenURL link resolver*)

Razrješitelji linkova su aplikacije koje, pomoću reference članka (ili neke druge jedinice građe) pružaju korisniku različite načine da do njega dođe. Uobičajeno, korisnik nalazi zapis o članku u nekoj bibliografskoj bazi ili tražilici (Scopus, Google Scholar, Web of Knowledge...), a uz taj zapis stoji poveznica na razrješitelja linkova (najčešće kao ikona, često sadrži termine poput *get it*, *find it*, *fulltext* i sl.). Poveznica uključuje parametre članka – naslov, ISSN, godinu, broj i volumen, te raspon stranica, ili DOI oznaku.⁴⁸ Korisniku koji slijedi tu poveznicu, razrješitelj linkova će prikazati stranicu s vezom na cjeloviti tekst članka u elektroničkom obliku, ako je ustanova pretplaćena na njega, te alternativne načine pristupa (poput pretraživanja tiskane građe knjižnice ili međuknjižnične posudbe) i još neke dodatne opcije (npr. preuzimanje podataka u alate za upravljanje referencama ili preporuke sličnih članaka).

Da bi se uz zapise u nekoj bazi pojavile poveznice na razrješitelja linkova, potrebno je da ga ustanova kojoj pripada korisnik ima, i da je s vlasnikom baze, davateljem usluge, postigla dogovor o njegovoj primjeni (i davateljima usluge takav dogovor je u interesu, jer na taj način i njihova sučelja postaju korisnija i popularnija). Razrješitelji linkova su u pravilu komercijalni proizvodi, ali počivaju na otvorenom standardu (OpenURL) i stoga mogu razmjenjivati informacije s različitim davateljima usluga i različitim bazama znanja.

Sama poveznica sastoji se od osnove URL adrese specifične za ustanovu, koju slijede parametri propisani OpenURL standardom. Primjer jedne takve adrese je:

<http://sfxhostedeu.exlibrisgroup.com/44SUS/sfxlcl3?sid=google&auinit=H&aulast=Jin&atitle=Toxicological+evaluation+of+live+attenuated,+cold-adapted+H5N1+vaccines+in+ferrets&title=Vaccine&date=2007&issn=0264-410X>

Sveučilišna knjižnica u Rijeci s implemenatcijom EDS-a), a pokušaja implementacije ovakvih rješenja nove generacije još uopće nema.

⁴⁸ „OpenURL and Link Resolvers | Open Data from the University of Sussex Library“, pristupljeno 07. srpnja 2015., <http://data.lib.sussex.ac.uk/services-and-applications/openurl-and-link-resolvers/>.

Primjer 1: OpenURL poveznice iz Google Znalca

[Perceptions versus objective measures of environmental quality in combined revealed and stated preference models of environmental valuation](#)

W Adamowicz, J Swait, P Boxall, J Louviere... - Journal of environmental ..., 1997 - Elsevier
This study examines perceptions and objective attribute measures in discrete choice models of recreation site choice behavior. These forms of attribute measurement are examined in individual and combined revealed **preference/stated preference** models. Our results ...
Cited by 407 Related articles BL Direct All 13 versions Import into EndNote More ▾

Find It! @NUS Libraries

[Designing choice sets for stated preference methods: the effects of complexity on choice consistency](#)

JR DeShazo, G Fermo - Journal of environmental economics and ..., 2002 - Elsevier
We vary the complexity of choice sets used in **stated preference** methods to evaluate the impact on choice consistency. We define five measures of complexity that capture either the amount of information or the correlational structure of information in a choice set. Using ...
Cited by 335 Related articles BL Direct All 11 versions Import into EndNote More ▾

PDF from 164.67.121.27
Find It! @NUS Libraries

Primjer 2: OpenURL poveznica iz Scopus

The screenshot displays the Scopus search interface. At the top, there are logos for SciVerse and Scopus, along with navigation links: Hub, ScienceDirect, Scopus, and Applications. Below this is a search bar with the text 'Quick Search' and a 'Search' button. The search results are displayed in a list format. The first result is titled 'To Be Sure, To Be Sure: Intolerance of Uncertainty Mediates Symptoms of Various Anxiety Disorders and Depression'. The second result is titled 'Can levels of a general anxiety-prone cognitive style distinguish between various anxiety disorders?'. Both results have a 'Check Full Text' button circled in red. The interface also includes a sidebar on the left with the text 'efine results / Search within results' and a top navigation bar with links: Search, Sources, Analytics, Alerts, My list, and Settings.

SciVerse Scopus Hub | ScienceDirect | Scopus | Applications

Search | Sources | Analytics | Alerts | My list | Settings

Quick Search Search

Your query: TITLE-ABS-KEY-AUTH(agoraphobia)

Analyze results | Edit | Save | Set alert | Set feed | View search history

View secondary documents | Go to results: 57,846 Web | 4,531 Patent

Document results: 5,303 | Show all abstracts

With selected: Download | Export | Print | View Cited by | View references

Document title

1 To Be Sure, To Be Sure: Intolerance of Uncertainty Mediates Symptoms of Various Anxiety Disorders and Depression

View at publisher Check Full Text Show abstract Related documents

2 Can levels of a general anxiety-prone cognitive style distinguish between various anxiety disorders?

View at publisher Check Full Text Show abstract Related documents

Decreased IFN- γ and IL-12 levels in panic disorder

Primjer 3: Stranica za pristup (Sveučilište u Sussexu)

Find it @ Sussex

Browse and read journals on your tablet and mobile. [Download Browzine for your tablet.](#)

S-F-X Vaccine [0264-410X]

Title: Toxicological evaluation of live attenuated, cold-adapted H5N1 vaccines in ferrets

Source: Vaccine [0264-410X] Jan 2007

Full Text

Full text available via Elsevier ScienceDirect Journals Complete

Full text available via NESL12 Elsevier ScienceDirect Freedom Collection

Holding information

Holdings in other catalogues

University of Brighton

Holdings in University of Sussex Catalogue

Users interested in this article also expressed an interest in the following:

1. Ketel, W. "Preparing for a possible pandemic: influenza A/H5N1 vaccine development." Current opinion in pharmacology 7.5 (2007): 484-490.
2. Wentworth, A. "NS-based live attenuated H1N1 pandemic vaccines protect mice and ferrets." Vaccine 28.50 (2010): 8015-8025.
3. Ottolini, M. "The cotton rat provides a useful small animal model for the study of influenza virus pathogenesis." The Journal of general virology 86.10 (2005): 2823-2830.
4. Belshe, R. "Correlates of immune protection induced by live, attenuated, cold-adapted, trivalent, intranasal influenza virus vaccine." The Journal of infectious diseases 181.3 (2000): 1133-7.
5. Suguitay, A. "Live, attenuated influenza A H5N1 candidate vaccines provide broad cross-protection in mice and ferrets." PLoS medicine 3.9 (2006): 1541-1555.
6. Haque, A. "Confronting potential influenza A (H5N1) pandemic with better vaccines." Emerging infectious diseases 13.10 (2007): 1512-1518.
7. Neumann, G. "Reverse genetics for the control of avian influenza." Avian Diseases 47.3 Suppl (2003): 882-887.
8. Shi, H. "Generation of an attenuated H5N1 avian influenza virus vaccine with all eight genes from avian viruses." Vaccine 25.42 (2007): 7379-7384.
9. Nichol, K. "Safety, efficacy, and effectiveness of live, attenuated, cold-adapted influenza vaccine in an indicated population aged 5-49 years." Clinical infectious diseases 39.7 (2004): 920-7.
10. Tompkins, S. "Matrix protein 2 vaccination and protection against influenza viruses, including subtype H5N1." Emerging infectious diseases 13.3 (2007): 426-435.

[View More...](#)

[Select All](#) [Clear All](#) [Save Citations](#) [Select Format](#)

More options

Reference

Save citation information

[Contact us](#)

Klikom na poveznicu, korisnik će uputiti zahtjev koji sadrži parametre članka razrješitelju linkova. Korištenjem određenih pravila i baze znanja, razrješitelj linkova će odlučiti ima li ustanova pravo pristupa traženom godištu časopisa. Pomoću baze znanja, razrješitelj linkova će također moći uputiti korisnika na pravu URL-adresu na platformi davatelja usluga putem koje će korisnik doći do cjelovitog teksta (ili do alternativnih opcija za pristup).

Prema tome, razrješitelji linkova predstavljaju vrlo važnu kariku između različitih tražilica i bibliografskih baza (koje same ne znaju kojoj verziji nekog članka, u okviru koje digitalne zbirke, korisnik ima osiguranu pretplatu) i korisnika, pri čemu se uvijek oslanjanju na baze znanja, i rješavaju tzv. pitanje prikladnog primjerka (engl. *appropriate copy problem*). Uz to, sprečavaju i pojavu prekinutih poveznica, koje se javljaju uslijed promjena platformi za pristup zbirkama, spajanjima izdavača i sl.

1.4. Kompetencije knjižničara zaduženog za elektroničku građu

U prethodnim poglavljima opisani su poslovi koje obavljaju knjižničari zaduženi za elektroničku građu, kao i alati kojima se pri tome služe. Za cjeloviti opis ove knjižnične specijalizacije, važno je navesti i kompetencije kojima ovi knjižničari moraju raspolagati. Istraživanja potrebnih kompetencija za nove specijalizacije u knjižnicama su brojna, posebno u godinama između 2000. i 2010., a vrlo često koriste metodu analize objavljivanih oglasa za poslove. Jedan od ranijih radova u kojima se pokušavaju identificirati ključne karakteristike i

kompetencije knjižničara zaduženog za e-građu je članak W. Fishera iz 2003.⁴⁹. Najiscrpnije istraživanje kompetencija potrebnih za upravljanje elektroničkom građom provela je S. Sutton u svojoj disertaciji⁵⁰ (na temelju oglasa objavljenih između 2005. i 2009.), a njeni su rezultati u velikoj mjeri poslužili kao podloga za izradu dokumenta *Core Competencies for Electronic Resources Librarians*⁵¹. Dokument je 2013. objavio NASIG (*North American Serials Interest Group*) – nezavisna organizacija koja promiče komunikaciju, informiranje i edukaciju o temama vezanim uz serijske publikacije, elektroničku građu i znanstvenu komunikaciju. U uvodnoj napomeni se naglašava važnost iskustva (jer poslovi knjižničara zaduženog za e-građu u pravilu nisu početničke pozicije, a poslodavci vezuju kompetencije tražene u oglasima s višegodišnjim iskustvom), kao i činjenica da se tražene kompetencije i odgovornosti znatno razlikuju ovisno o vrsti i veličini ustanove.

Potom se vrlo opširno nabrajaju i opisuju kompetencije kojima bi trebao raspolagati knjižničar zadužen za e-građu (s obzirom na broj navedenih kompetencija, možemo zaključiti da se ne radi samo o ključnim, kao što kaže naslov, već o svim potrebnim kompetencijama), a razvrstane su u osam kategorija. Ovdje se navode u sažetom obliku:

1. Dobro poznavanje **životnog ciklusa elektroničke građe** – nabave, licenciranja (i pravnog okvira u kojem se odvija), organizacije i predstavljanja informacija i znanja te njihove primjene na elektroničku građu, bibliografskih metapodataka i standarda.
2. Poznavanje **tehnologije** vezane uz osiguravanje i održavanje pristupa elektroničkoj građi (teorijsko i praktično poznavanje struktura, hardvera i softvera).
3. **Istraživanje i procjena:** prikupljanje, analiza, obrada i interpretacija podataka, procjena i evaluacija elektroničke građe (i poznavanje potrebnih metoda, npr. bibliometrije), analiziranje novih tehnologija i njihove primjenjivosti, izvještavanje...
4. **Djelotvorna komunikacija** s korisnicima, kolegama, dobavljačima, izdavačima...; vještine sažimanja, objašnjavanja i jasnog podučavanja...
5. **Nadzor i upravljanje** poslovnim procesima.
6. Stalno praćenje **trendova i profesionalni razvoj** kroz kontinuiranu edukaciju (skupovi, webinar, stručna literatura, blogovi, mailing-liste...).

---

⁴⁹ William Fisher, „The Electronic Resources Librarian position: a public services phenomenon?“, *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services* 27, 1 (2003.): 3–17, doi:10.1016/S1464-9055(02)00303-2.

⁵⁰ Sutton, „Identifying core competencies for electronic resources librarians in the twenty-first century library“.

⁵¹ „NASIG Core Competencies for Electronic Resources Librarians“, 2013., www.nasig.org/uploaded_files/92/files/CoreComp/CompetenciesforERLibrarians_final_ver_2013-7-22.docx.

7. Osobne kvalitete: fleksibilnost, otvorenost i sposobnost djelovanja u dinamičnoj i brzo mijenjajućoj okolini. Toleriranje složenosti i dvosmislenosti, posvećenost uslugama za korisnike, vješto upravljanje vremenom.

S obzirom na snažno naglašavanje potrebe za stalnih usavršavanjem i prilagođavanjem trendovima, zanimljivo je provjeriti događaju li se neke promjene i u samim kompetencijama potrebnima za rad s elektroničkom građom. Upravo takvu reviziju proveo je E. Hartnett⁵² na temelju oglasa za posao od 2000. do 2012. i odgovornosti i kvalifikacija koje su u njima tražene. Primijetio je da postoje uočljivi trendovi, i da neke skupine kompetencija s vremenom gube na važnosti, dok neke i nadalje čine važnu okosnicu ove specijalizacije. Njegovi rezultati mogli bi činiti osnovu za neka buduća redefiniranja ključnih kompetencija knjižničara zaduženih za e-građu. Područja za koja je uočio da gube na važnosti su: katalogizacija, poznavanje hardvera, poznavanje dizajna baza podataka i izrade web stranica, odgovaranje na upite korisnika i nadzor ostalog osoblja; dok su područja koja se i dalje redovito traže: poznavanje postupka nabave, upravljanja proračunom i licenciranje, zatim poznavanje važnih alata (razrješitelji linkova, sustavi za otkrivanje i ERM-sustavi) kao i praćenje statistike korištenja.

2. Upravljanje elektroničkom građom u hrvatskim knjižnicama

Nekoliko faktora u hrvatskom akademskom prostoru utjecalo je na način na koji se specijalizacija knjižničara zaduženog za elektroničku građu razvijala u Hrvatskoj:

Centralizirana nabava elektroničkih izvora. Od trenutka kad se počinje s pretplatama na elektroničku građu (1995.g. Centar za online baze podataka, nastao u suradnji Instituta Ruđer Bošković i CARNet-a, pretplaćuje bazu Current Contents na sučelju OVID-a⁵³), gotovo svi elektronički izvori nabavljaju se centralizirano uz financiranje iz državnog proračuna, u početku preko Centra za Online baze podataka ili Nacionalne i sveučilišne knjižnice, a kasnije ih nabavlja izravno Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (uz planove da od 2016. nabavu ponovo koordinira i provodi NSK). Takva organizacija nabave zasigurno ima svoje prednosti, jer predstavlja krajnju racionalizaciju financijskih i kadrovskih resursa (osim financiranja i nabave, centralizirani su i odabir, evaluacija, osiguravanje pristupa, podrška

---

⁵² Eric Hartnett, „NASIG’s Core Competencies for Electronic Resources Librarians Revisited: An Analysis of Job Advertisement Trends, 2000–2012“, *The Journal of Academic Librarianship* 40, 3–4 (2014.): 247–58, doi:10.1016/j.acalib.2014.03.013.

⁵³ „Centar za online baze podataka - O centru“, pristupljeno 27. lipnja 2015., <http://www.online-baze.hr/o-centru>.

korisnicima i edukacija za korištenje, rješavanje problema, te praćenje korištenja i isplativosti). Knjižnice u većini slučajeva nisu imale uvid u licencne ugovore (pa nisu bile obaviještene niti o cijenama niti o uvjetima korištenja), a često niti pristup administracijskim sučeljima pojedinih elektroničkih proizvoda. Međutim, takav model ostavio je i brojne negativne posljedice, kako na usvajanje specifičnih znanja i vještina u zajednici akademskih knjižničara, tako i na percepciju o važnosti osiguranja financijskih sredstava za nabavu elektroničke građe među ustanovama-korisnicima. Neformalno prikupljana iskustva kolega svjedoče o tome da je unutar visokoškolskih i znanstvenih ustanova nedostatna svijest o važnosti izdvajanja vlastitih novčanih sredstava (iz prihoda od školarina ili projektnih sredstava) za pretplate na elektroničku građu, kao i da se vlastita knjižnica često ne doživljava kao mjesto koje će sustavno i stručno brinuti o svim aspektima upravljanja elektroničkom građom.

Organizacijski modeli visokoškolskih knjižnica. Decentralizirani model (velik broj manjih fakultetskih i odsječkih knjižnica u kojima je zaposlen mali broj ili čak samo jedan knjižničar). U takvoj situaciji mnoge knjižnice nisu u prilici preuzeti sustavniju brigu o pojedinim aspektima upravljanja elektroničkom građom (bilo cjelokupnim procesom u slučaju samostalne nabave, bilo predstavljanja građe koja je centralno nabavljena vlastitim korisnicima). Iako bi u ovakvoj situaciji konzorcijski model brige o e-građi bio poželjan, do stvaranja konzorcija u punom smislu riječi nikad nije došlo, unatoč višekratnim inicijativama. Razlog vjerojatno leži i u prevelikom oslanjanju na zajedničku nabavu financiranu iz državnog proračuna i nevoljkost čelnika većine ustanova da preuzme odgovornost (organizacijsku i financijsku) za nabavu potrebne elektroničke građe. Ipak, s promjenama u načinu financiranja znanstvenih ustanova posljednjih godina (putem programskih ugovora), dolazi i do veće samostalnosti i odgovornosti u financiranju vlastitih potreba, pa i u nabavi znanstvene literature.

Kasno uvođenje integriranog knjižničnog sustava u velik broj akademskih knjižnica. Velik broj hrvatskih akademskih knjižnica (iznimka su knjižnice u sustavu Crolist-a) tek se u drugoj polovini 2000-tih susreo s radom u integriranom knjižničnom sustavu – do tad su glavni poslovi u knjižnicama (nabava, obrada knjiga, obrada serijskih publikacija, cirkulacija, OPAC, izvještavanje...) bili podržani različitim informacijskim sustavima koji nisu uvijek bili međusobno povezani ili uopće nisu bili podržani informacijskom tehnologijom. S obzirom na dugotrajan i iscrpljujuć proces implementacije integriranog knjižničnog sustava, nije bilo dovoljno preostalih resursa (financijskih, organizacijskih, ljudskih) za istovremenu

implementaciju alata potrebnih za upravljanje elektroničkom građom. Danas u Hrvatskoj imamo tek dvije akademske knjižnice sa „svježe“ implementiranim sustavima za otkrivanje na razini weba (i s njima povezanim bazama znanja i razrješiteljima linkova), ali niti jednu implementaciju ERM-sustava (zbog malog broja samostalnih pretplata, većini nisu niti potrebni ERM-sustavi).

Ograničeni financijski resursi za nabavu elektroničke građe. Od nedostanih finacija za nabavu alata za upravljanje elektroničkom građom, još veći problem je nedostatak finacija za nabavu elektroničke građe, i na razini državnih izdvajanja koja su se kroz godine smanjivala, i na razini pojedinih ustanova (koje nisu samostalno mogle nadoknaditi pretplate ukinute od strane MZOŠ-a). Početkom 2000-tih, Centar za online baze i NSK osiguravali su nacionalne pretplate na veći broj zbirke tekućih časopisa značajnih izdavača: Elseviera, Blackwella, Wiley, Springer, Sage, Oxforda, Cambridgea, Emerald, Naturea... U 2015. otkazana je pretplata na posljednju veliku zbirku tekućih časopisa – ScienceDirect.

3. Stručno usavršavanje knjižničara zaduženog za elektroničku građu

Mnoga znanja i vještine potrebne za poslovanje s elektroničkom građom stječu se u današnje vrijeme na prediplomskim i diplomskim studijima knjižničarstva u Hrvatskoj (bilo bi zanimljivo istražiti u kojoj mjeri pojedini studiji osiguravaju sve potrebne kompetencije), no velik broj danas zaposlenih knjižničara završio je studij u vrijeme kad sadržaji vezani uz elektroničku građu nisu još bili dijelom kurikuluma. Također, poslovanje s elektroničkom građom predstavlja jedno od područja koje se suočava s najbržim i najizazovnijim promjenama, pa je trajno usavršavanje imperativ. Nužnost stalnog dodatnog usavršavanja nije samo specifičnost naše sredine, već se o njoj govori i piše i u sredinama sa znatno razvijenijim knjižničnim sustavima. Jedno od područja u kojima i sami knjižničari naglašavaju nedostatnost svojih znanja i iskustava je područje licenciranja, intelektualnog vlasništva i autorskih prava.⁵⁴ Mnogi studiji knjižničarstva u svijetu ne daju studentima dovoljno znanja (a pogotovo nedovoljno praktičnih iskustava) za rad s najnovijim alatima potrebnim za rukovanje elektroničkom građom.⁵⁵

---

⁵⁴ Rebecca S. Albitz i Wendy Allen Shelburne, „Marian Through the Looking Glass“, *Collection Management* 32, 1–2 (2007.): 15–30, doi:10.1300/J105v32n01_03.

⁵⁵ Emma Lawson, Roën Janyk, i Rachel A. Erb, „Getting to the Core of the Matter: Competencies for New E-Resources Librarians“, *The Serials Librarian* 66, 1–4 (2014.): 153–60, doi:10.1080/0361526X.2014.879639.

U Hrvatskoj, prilike za trajno usavršavanje nisu brojne. Nakon gašenja Seminara sustava Znanstvenih informacija, jedini skup koji pokriva teme vezane uz upravljanje elektroničkom građom u akademskim knjižnicama su Dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica. Srodne teme djelomično još dotiče nekoliko tečajeva u okviru Centra za stalno stručno usavršavanje. Razmjenu iskustava omogućuje i mailing-lista Szi-bib (<https://mail.lib.irb.hr/mailman/listinfo/szi-bib>).

Ipak, elektroničkom građom nije se moguće baviti bez redovitog praćenja literature i razmjene informacija u međunarodnim okvirima. Ovdje navodim izbor nekoliko ključnih časopisa, zanimljivih blogova i iznimno korisnih mailing-listi, koji nam mogu pomoći u različitim prilikama – od razjašnjavanja svakodnevnih pitanjima i nedoumica, praćenja novih zbivanja i trendova, do izgradnje vlastitih stavova i smjernica u osmišljavanju novih usluga.

Časopisi:

- Journal of Electronic Resources Librarianship (<http://www.tandfonline.com/toc/wacq20/current>)
- The Serials Librarian (<http://www.tandfonline.com/toc/wser20/current#>)
- Serials Review (<http://www.tandfonline.com/toc/usrv20/current>, prethodno: <http://www.journals.elsevier.com/serials-review/>)
- Computers in Libraries (<http://www.infotoday.com/cilmag/>)
- Insights: the UKSG journal (<http://insights.uksg.org/>)

Blogovi:

- The Scholarly Kitchen (<http://scholarlykitchen.sspnet.org/>)
- WoW! Wouter on the Web (<http://wowter.net/>)
- Musings about librarianship (<http://musingsaboutlibrarianship.blogspot.com/>)
- Bibliographic Wilderness (<https://bibwild.wordpress.com/>)
- SciTechSociety (<http://scitechsociety.blogspot.com/>)

Mailing-liste:

- LIS –E-RESOURCES (lis-e-resources@jiscmail.ac.uk)
- Electronic Resources in Libraries ERIL-L (eril-l@listserv.binghamton.edu)
- LIBLICENSE-L (<http://liblicense.crl.edu/discussion-forum/>)

Zaključak

Iz svega napisanog moglo bi se razložno zaključiti da je posao knjižničara zaduženog za elektroničku građu dobro profilirana knjižničarska specijalizacija koja, unatoč velikom utjecaju razvoja tehnologije na opis poslova, ima svoje važno mjesto u akademskim knjižnicama budućnosti. No, je li to doista tako? I o kome ovisi odgovor na ovo pitanje? U svakom slučaju, taj je odgovor prvenstveno vezan uz način na koji će se u skorijoj budućnosti preoblikovati sustav znanstvene komunikacije.

Današnje akademske knjižnice podupiru znanstvenu komunikaciju na više načina, nekih konzervativnih i nekih reformatorskih. S jedne strane, one su konzervativne u nastojanju da u postojećim okvirima osiguraju svojim korisnicima pristup što većoj količini literature, prvenstveno licencirane. Takvo je nastojanje, u prethodnim stoljećima, bilo smisleno i davalo je rezultate: knjižnice su gradile papirnate zbirke čija se vrijednost vremenom nije umanjivala i postajale su dijelom trajne infrastrukture. Danas, knjižnice grade zbirke licencirane građe za koju ne možemo tvrditi da ima trajnu vrijednost. Nije neopravdano reći da se funkcija akademske knjižnice uvelike svodi na servisiranje sustava za ograničavanje pristupa neovlaštenim korisnicima.⁵⁶ Ako pokušamo zamisliti svijet u kojem su prevladali otvoreno dostupni repozitoriji i časopisi, postaje nam jasno u kojoj mjeri današnje knjižnice podupiru komercijalne izdavače i davatelje usluga. Čitav proces – od ugovaranja licenci, osiguravanja pristupa i upravljanja elektroničkim zbirkama (što uključuje i nabavu te implementaciju svih prethodno spominjanih alata, i sve troškove s njima povezane), prikupljanja i analize podataka o korištenosti, rješavanja problema (koji su najčešće vezani uz reguliranje pristupa) – postaje suvišan ukoliko je sva literatura otvoreno dostupna. A taj se postupak, skup i nedovoljno djelotvoran⁵⁷, danas odvija na tisućama znanstvenih ustanova u svijetu. Naravno, još uvijek ne možemo sa sigurnošću utvrditi da će otvoreni pristup prevladati kao model budućnosti, ali mnoge naznake ukazuju u tom smjeru. I najveći izdavači danas redefiniraju svoje poslovne modele, ugrađuju u njih opcije otvorenog pristupa i osmišljavaju prijelazne strategije. Važno je pitanje – osmišljavaju li ih i knjižnice, ili smo „svoju sudbinu vezali uz uslugu koja nema realističnih izgleda za dugoročno preživljavanje“⁵⁸? Može li posvećenost nabavljanju i osiguravanju pristupa licenciranoj građi biti prepreka inovativnosti u područjima koja knjižnicama otvaraju najbolje šanse za preživljavanje?

---

⁵⁶ Eric Van De Velde, „SciTechSociety: Where the Puck won't be“, *SciTechSociety*, 09. listopada 2013., <http://scitechsociety.blogspot.com/2013/10/where-puck-wont-be.html>.

⁵⁷ Andrew M. Odlyzko, „Open Access, Library and Publisher Competition, and the Evolution of General Commerce“, *Evaluation Review* 39, 1 (2015.): 130–63, doi:10.1177/0193841X13514751.

⁵⁸ Velde, „SciTechSociety“.

Drugi mogući način na koji knjižnice podupiru znanstvenu komunikaciju, a posredno i misije svojih matičnih ustanova, jest aktivna uloga u reformi samog sustava znanstvene komunikacije: poticanje i omogućavanje otvorenog pristupa, inovativna izdavačka djelatnost, stvaranje i održavanje repozitorija, izgradnja kolaborativnih sustava za trajno čuvanje digitalne građe, arhiviranje istraživačkih podataka i sl. Iste one kompetencije koje su knjižničari stjecali kako bi što bolje upravljali licenciranom elektroničkom građom, odlično će poslužiti i u ovim novim ulogama: poznavanje pravnih propisa vezanih uz autorsko pravo i intelektualno vlasništvo, dobro poznavanje procesa znanstvene komunikacije, projektno upravljanje, izvrsno poznavanje metapodataka, standarda i protokola za operabilnost informacijskih sustava, orijentiranost na korisnika, prikupljanje i analiza statističkih podataka... Već danas su vidljivi i angažmani knjižnica u ovim „reformskim“ ulogama, ali još uvijek u nedovoljnoj mjeri. Razlog tomu su i očekivanja korisnika. Tradicionalno, knjižnice su se mijenjale i prilagođavale u skladu s očekivanjima korisnika, no u prošlosti knjižnice nisu imale ozbiljnih suparnika u ulogama koje su ispunjavale. Danas nije dovoljno čekati i reagirati tek na potrebe korisnika, potrebno ih je i predvidjeti. U protivnom, to će učiniti netko drugi – prije, efektivnije i glasnije od nas. Primjere za to nije teško pronaći: unatoč vremenu i trudu koje su knjižnice ulagale u izgradnju repozitorija, naklonost korisnika znatno su brže privukle društvene mreže za dijeljenje radova, poput *Academia.edu* ili *ResearchGate-a*.

Trenutak u kojem se nalazimo nudi, uz opasnosti, i mnoge prilike. Za knjižnice, ustanove naslonjene na tradiciju, strogo organizirane i čvrsto ukotvljene u vlastite matične institucije (često jednako trome i nesklone promjeni), nije lako odabrati smjer promjene u vremenu neizvjesnosti. U napisu na svom blogu (drskom, ali i poticajnom) E. Van de Velde citira hokejaša Waynea Gretzkyja koji objašnjava da kliže prema mjestu gdje će pak biti, a ne mjestu gdje je već bio. No, nitko ne može znati sigurno gdje će pak biti, pa svaka odluka o promjeni nosi i neke rizike. Odluka o zadržavanju statusa quo nosi još veće.

Posao knjižničara zaduženog za elektroničku građu nema dugu povijest, a i protekla tri desetljeća bila su obilježena stalnim promjenama i razvojem. Te su promjene dijelom bile nametnute okolinom, ali su ih velikim dijelom i knjižničari inicirali. Danas se čini da je sustav znanstvenog komuniciranja kojim dominiraju komercijalni dobavljači i model ograničenog pristupa, a na koji se posao knjižničara zaduženog za e-građu oslanja, osuđen na radikalnu promjenu. Međutim, kompetencije knjižničara, izgrađene u dosadašnjim okolnostima, predstavljaju čvrst oslonac i za sve buduće uloge.

Literatura

- Albitz, Rebecca S., i Wendy Allen Shelburne. „Marian Through the Looking Glass“. *Collection Management* 32, 1–2 (2007.): 15–30. doi:10.1300/J105v32n01_03.
- Breeding, Marshal. „Knowledge Base and Link Resolver Study: General Findings“, 2012. http://www.kb.se/dokument/Knowledgebase_linkresolver_study.pdf.
- Breeding, Marshall. „The many facets of managing electronic resources“. *Computers in Libraries* 24, 1 (2004.): 25–33.
- Carpenter, Todd, Bob McQuillan, i Oliver Pesch. „NISO Webinar: The Three S's of Electronic Resource Management: Systems, Standards, and Subscriptions“. 2011. <http://www.slideshare.net/BaltimoreNISO/niso-webinar-the-three-ss-of-electronic-resource-management-systems-standards-and-subscriptions>.
- Cary, Ann. „Authentication and Authorization: A Discussion of Current Methods and a Vision for Digital Libraries“, 2013. http://www.webjunction.org/documents/webjunction/Authentication_and_Authorization.html.
- „Centar za online baze podataka - O centru“. Pristupljeno 27. lipnja 2015. <http://www.online-baze.hr/o-centru>.
- Chambers, Mary Beth, Mariyam Thohira, i Nancy Sprague. „What's In Your Aggregator?: Content, Currency, and Stability of Full-Text Databases“. U *Proceedings of the Charleston Library Conference*, 2010. <http://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1108&context=charleston>.
- Collins, Maria, i Jill E. Grogg. „Building A Better ERMS“. *Library Journal*, 2011. <http://lj.libraryjournal.com/2011/03/digital-resources/building-a-better-erms/>.
- Conrad, Lettie Y, i Elisabeth Leonard. „Improving the Discoverability of Scholarly Content: Academic Library Priorities and Perspectives“. SAGE, 2015. <http://www.sagepub.com/repository/binaries/pdfs/discoverability2015.pdf>.
- Conyers, Angela. „Usage statistics and online behaviour (2)“. U *The E-Resources Management Handbook*, 1–12, 2010. <http://dx.doi.org/10.1629/9552448-0-3.2.2>.
- „COUNTER | Code of Practice“. Pristupljeno 25. lipnja 2015. http://www.projectcounter.org/code_practice.html.
- Cox, Andrew M., i Sheila Corral. „Evolving Academic Library Specialties“. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 64, 8 (2013.): 1526–42. doi:10.1002/asi.22847.
- Davis, Susan, Teresa Malinowski, Eve Davis, Dustin MacIver, i Tina Currado. „Who Ya Gonna Call? Troubleshooting Strategies for E-resources Access Problems“. *The Serials Librarian* 62, 1–4 (2012.): 24–32. doi:10.1080/0361526X.2012.652459.
- Emery, JILL. „The measured choice: the promise of electronic resource management tools“. U *E-Resources Management Handbook*, 2007. <http://www.uksg.org/sites/uksg.org/files/23-Emery-5RQFBE3AA0HNGQ9T.pdf>.

- Fisher, William. „The Electronic Resources Librarian position: a public services phenomenon?“. *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services* 27, 1 (2003.): 3–17. doi:10.1016/S1464-9055(02)00303-2.
- Gul, Sumeer, i Tariq Ahmad Shah. „COUNTER Codes and Practices of Vendors: What They Say and What They Do Not Say“. *The Serials Librarian* 67, 2 (2014.): 191–210. doi:10.1080/0361526X.2014.921660.
- Hartnett, Eric. „NASIG’s Core Competencies for Electronic Resources Librarians Revisited: An Analysis of Job Advertisement Trends, 2000–2012“. *The Journal of Academic Librarianship* 40, 3–4 (2014.): 247–58. doi:10.1016/j.acalib.2014.03.013.
- Jewell, Timothy D., Jeff Aipperspach, Ivy Anderson, Deberah England, Rafal Kasproski, Bob McQuillan, Tim McGear, i Angela Riggio. „Making Good on the Promise of ERM: A Standards and Best Practices Discussion Paper“. National Information Standards Organization, 2012. http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/7946/making_good_on_the_promise_of_erm.pdf.
- Jewell, Timothy D., Ivy Anderson, Adam Chandler, Sharon E. Farb, Kimberly Parker, Angela Riggio, i Nathan D. M. Robertson. „Electronic Resource Management. The Report of the DLF Initiative.“ Washington, D.C.: Digital Library Federation, 2004. <http://old.diglib.org/pubs/dlf102/>.
- „Jisc Collections - Guide to the JISC Model Licence“. Pristupljeno 19. veljače 2015. <http://www.jisc-collections.ac.uk/Help-and-information/How-Model-Licences-work/Guide-to-Model-Licence/>.
- „KBART: Knowledge Bases And Related Tools working group | UKSG“. Pristupljeno 12. listopada 2009. <http://www.uksg.org/kbart/>.
- Lawson, Emma, Roën Janyk, i Rachel A. Erb. „Getting to the Core of the Matter: Competencies for New E-Resources Librarians“. *The Serials Librarian* 66, 1–4 (2014.): 153–60. doi:10.1080/0361526X.2014.879639.
- „Librarian’s Questions for Providers - National Information Standards Organization“. Pristupljeno 19. veljače 2015. http://www.niso.org/workrooms/seru/for_librarians/questions_for_providers/.
- „Model Licenses | LIBLICENSE“. Pristupljeno 19. veljače 2015. <http://liblicense.crl.edu/licensing-information/model-license/>.
- „NASIG Core Competencies for Electronic Resources Librarians“, 2013. www.nasig.org/uploaded_files/92/files/CoreComp/CompetenciesforERLibrarians_final_ver_2013-7-22.docx.
- Odlyzko, Andrew M. „Open Access, Library and Publisher Competition, and the Evolution of General Commerce“. *Evaluation Review* 39, 1 (2015.): 130–63. doi:10.1177/0193841X13514751.
- „OpenURL and Link Resolvers | Open Data from the University of Sussex Library“. Pristupljeno 07. srpnja 2015. <http://data.lib.sussex.ac.uk/services-and-applications/openurl-and-link-resolvers/>.
- Pesch, Oliver. „The Three S’s of Electronic Resource Management: Subscriptions“. predstavljeno na NISO Webinar, 12. travnja 2012.

- <http://www.slideshare.net/BaltimoreNISO/niso-webinar-the-three-ss-of-electronic-resource-management-systems-standards-and-subscriptions>.
- . „Usage statistics: About COUNTER and SUSHI“. *Information Services & Use* 27 (2007.): 207–13.
- Rathmel, Angela, Liisa Mobley, Buddy Pennington, i Adam Chandler. „Tools, Techniques, and Training: Results of an E-Resources Troubleshooting Survey“. *Journal of Electronic Resources Librarianship* 27, 2 (2015.): 88–107. doi:10.1080/1941126X.2015.1029398.
- Schonfeld, Roger. „Meeting Researchers Where They Start: Streamlining Access to Scholarly Resources“. Ithaka S+R, 2015. http://sr.ithaka.org/sites/default/files/files/SR_Issue_Brief_Meeting_Researchers_Where_They_Start_032615.pdf.
- Sennyey, Pongracz, Lyman Ross, i Caroline Mills. „Exploring the future of academic libraries: A definitional approach“. *The Journal of Academic Librarianship* 35, 3 (2009.): 252–59. doi:10.1016/j.acalib.2009.03.003.
- „SERU: A Shared Electronic Resource Understanding - RP-7-2012“. NISO, 2012. http://www.niso.org/publications/rp/RP-7-2012_SERU.pdf.
- „Standardized Usage Statistics Harvesting Initiative (SUSHI) - National Information Standards Organization“. Pristupljeno 03. srpnja 2015. <http://www.niso.org/workrooms/sushi/>.
- Sutton, Sarah W. „Identifying core competencies for electronic resources librarians in the twenty-first century library“. Texas Woman's University, 2011. <http://gradworks.umi.com/34/67/3467084.html>.
- „The COUNTER Code of Practice for e-Resources: Release 4“. Counter Online Metrics, 2012. <http://www.projectcounter.org/r4/COPR4.pdf>.
- „The Transfer Code of Practice: Version 3.0“. UKSG, 2014. http://www.uksg.org/sites/uksg.org/files/TRANSFER_Code_of_Practice_3%200_FINAL.pdf.
- Tóth, Tibor. „Indeksiranost, referiranost, citiranost - razjašnjenje pojmova“. *Otvorena informacijska enciklopedija*, 2003. https://web.archive.org/web/20060514022940/http://www.hidd.hr/articles/index_ref_cit.php.
- Velde, Eric Van De. „SciTechSociety: Where the Puck won't be“. *SciTechSociety*, 09. listopada 2013. <http://scitechsociety.blogspot.com/2013/10/where-puck-wont-be.html>.
- Welker, Josh. „Counting on COUNTER: The Current State of E-Resource Usage Data in Libraries“. *Computers in Libraries*, studeni 2012. <http://www.infotoday.com/cilmag/nov12/Welker--Counting-on-COUNTER.shtml>.